

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Prozaická tvorba Filipa Topola

The prose by Filip Topol

Bakalářská diplomová práce

Tereza Roháčová

Studijní obor: Česká filologie

Vedoucí práce: prof. PhDr. Lubomír Machala, CSc.

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a zdroje jsem uvedla v seznamu literatury v závěru práce.

V Olomouci dne 25. dubna 2018

.....

podpis autorky práce

Mé poděkování patří prof. PhDr. Lubomíru Machalovi, CSc. za odborné vedení této práce, podnětné připomínky a rady.

Obsah

Úvod	5
1 Literární rodinné prostředí Filipa Topola	7
1.1 Karel Schulz.....	7
1.2 Josef Topol.....	8
1.3 Jáchym Topol	8
1.4 Filip Topol	9
2 Psí vojáci.....	12
3 Underground.....	16
4 Prozaická tvorba Filipa Topola.....	20
4.1 Mně 13: Život v Praze	20
4.2 Karla Klenotníka cesta na Korsiku	24
4.3 Zápisky milencovy.....	29
4.4 Jako pes	32
4.4.1 Na zdraví.....	33
4.4.2 Den a noc	36
4.4.3 Jako pes.....	40
4.4.4 Interpretace titulu povídkového souboru.....	43
Závěr	44
Summary.....	46
Anotace	48
Seznam použité literatury.....	49

Úvod

Osobnost Filipa Topola je spjata především s kultovní kapelou Psí vojáci, ve které působil jako textař, skladatel, klavírista a zpěvák. Kromě hudby se věnoval i literatuře, především poezii a kratším prozaickým textům. Jeho literární tvorbu však odborná literatura zaznamenává pouze okrajově.¹

Z důvodu omezeného rozsahu je bakalářská práce zaměřena pouze na analýzu a interpretaci Topolovy prozaické tvorby a kritickou reflexi odborných (převážně recenzních) ohlasů Topolových próz. Práce by měla vyústit v určení specifík a přínosů prozaické tvorby Filipa Topola, dále pak v identifikaci pozice, která jí náleží v celku autorova díla a také v kontextu české literatury.

V první části práce se budeme věnovat životu a umělecké tvorbě Filipa Topola. Nejprve stručně nastíníme Topolovy literární kořeny – zmíníme život a dílo Karla Schulze, Josefa Topola a Jáchyma Topola, přičemž se pokusíme identifikovat, zda, popřípadě jak se toto výjimečné rodinné prostředí projevilo v tvorbě Filipa Topola.

V druhé části se budeme věnovat Topolově hudební skupině Psí vojáci, která patřila k nejvýznamnějším představitelům nezávislé hudební scény, především na přelomu 80. a 90. let minulého století. Budeme vycházet převážně z chronologického přehledu tvorby Psích vojáků, publikovaného v knize písňových textů *Národ psích vojáků*, kterou společně s Topolem sestavil hudební publicista Jaroslav Riedel. Pokusíme se také vysledovat případné vazby mezi písňovou a prozaickou tvorbou Filipa Topola.

Třetí část bakalářské práce bude zaměřena na stručný přehled undergroundu. Nastíníme jeho vývoj v českém prostředí od 70. let, pozornost však budeme věnovat především druhé generaci undergroundu,² opět s přihlédnutím k tomu, jak ovlivnil tvorbu Filipa Topola, zda v ní zanechal nějaké konkrétní stopy.

Předmětem čtvrté části bude samotná analýza a interpretace Topolových prozaických textů *Mně 13*, *Karla Klenotníka cesta na Korsiku*, *Zápisky milencovy*

¹ Výjimkou je reflexe Topolovy novely *Karla Klenotníka cesta na Korsiku*, kterou zmiňuje např. Lubomír Machala ve své publikaci *Literární bludiště: bilance polistopadové prózy* či Kateřina Bláhová v publikaci *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*.

² V této části budeme vycházet z typologie Ivana Martina Jirouse, který skupinu umělců kolem časopisu *Revolver Revue* označil jako tzv. druhou generaci undergroundu a samotní umělci se právě s tímto zařazením ztotožnili.

a posmrtně vydaného povídkového souboru *Jako pes*. Analýza próz bude zaměřena na stručné vylíčení děje, charakteristiku postav, popis prostoru a autorovu práci s jazykem – postavy jsou často autorovy personifikované pocity, vyprávění se v naprosté většině odehrává na Malé Straně a jazyk balancuje na hraně nespisovnosti a uměleckého stylu. Teoretickým základem našich analýz budou především publikace Daniely Hodrové a Josefa Peterky.

1 Literární rodinné prostředí Filipa Topola

Filip Topol pocházel z rodiny se silným uměleckým zázemím – jeho dědečkem z matčiny strany byl spisovatel Karel Schulz, otcem dramatik a básník Josef Topol a starším bratrem spisovatel a básník Jáchym Topol. Považujeme za naprosto nezbytné se o jeho rodinných kořenech v práci zmínit, jelikož toto mimořádné rodinné zázemí Filipa Topola do značné míry ovlivnilo. Díky Karlu Schulzovi Topolovi zdědili enormní knihovnu plnou nelegálních a nedostupných knih. Již od dětství tedy měli oba chlapci přístup ke vzdělání, které se v té době dostalo jen málo komu.

Díky Jáchymovi se Filip na přelomu 70. a 80. let dostal do okruhu umělců druhé generace undergroundu, kteří měli velký vliv na to, že sám začal psát básně a prozaické texty. Zásadní byla také spolupráce obou bratrů, především v 80. letech – Jáchym psal básně a Filip je následně zhudebňoval.

1.1 Karel Schulz

Spisovatel a divadelní kritik Karel Schulz se narodil 6. května 1899 v Městci Králové. Po maturitě na gymnáziu začal studovat práva, později přestoupil na lékařskou fakultu, studium však z finančních důvodů nedokončil. V roce 1922 stál u zrodu levicového uměleckého sdružení Devětsil.

Jeho první prozaické texty naplňovaly program proletářské literatury.³ Ztotožnil se i s komunistickou ideologií – v roce 1922 vydal román *Tegtmaierovy železárny* s podtitulem „komunistický román“. Později se obrátil k poetismu – např. v souboru povídek a básní *Sever Jih Západ Východ* (1923) a románu *Dáma u vodotrysku* (1926). Roku 1926 byl vyloučen z Devětsilu a konvertoval ke katolicismu.

Ve třicátých letech se odmlčel, jeho tvorba z let čtyřicátých byla ovlivněna poetikou Jaroslava Durycha. Schulzův nejznámější historický román *Kámen a bolest* vyšel na podzim roku 1942. Druhý díl s názvem *Papežská mše* již nestihl dokončit, zemřel 27. února 1943.⁴

³ MACHALA, Lubomír a kol. *Panorama české literatury 1*. Praha: Knižní klub, 2015, s. 275.

⁴ PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v kontextech: 1918–1945*. Praha: Torst, 2010, s. 1115.

1.2 Josef Topol

Josef Topol se narodil 1. dubna 1935 v Poříčí nad Sázavou. Působil jako dramatik, básník, esejista a překladatel. Vystudoval reálné gymnázium v Benešově u Prahy, v letech 1953–1956 pracoval jako pomocný lektor v divadle E. F. Buriana, kde v roce 1955 debutoval divadelní hrou *Půlnoční vítr*. V následujících letech studoval divadelní vědu a dramaturgii na divadelní fakultě AMU a v roce 1965 díky Fordově nadaci získal čtyřměsíční studijní stipendium v USA. Na konci 60. let byl zařazen na seznam zakázaných autorů. V roce 1973 několik měsíců pracoval jako korektor v nakladatelství Vyšehrad, záhy však byl propuštěn, jelikož podepsal manifest *Dva tisíce slov* Ludvíka Vaculíka. Od tohoto okamžiku musel často střídat zaměstnání, v roce 1977 se stal signatářem Charty 77 a od září téhož roku (až do listopadu 1989) mohl pracovat jen jako pomocný dělník u stavebních podniků.⁵

Kromě psaní vlastních divadelních her (*Konec masopustu*, *Kočka na kolejích*, *Hodina lásky*, *Sbohem*, *Sokrate!*) se věnoval i překladu, především A. P. Čechova (*Tři sestry*, *Racek*) a W. Shakespeara. Za celoživotní dramatické dílo v roce 2000 obdržel prestižní Cenu Karla Čapka. Poezii psal již v 50. letech, jako básník do čtenářského povědomí vstoupil až v roce 1977 autorským výběrem *Básně*. K jeho 80. narozeninám nakladatelství Torst vydalo sbírku *Jitřní flétna*, kde jsou zařazeny jeho verše z let 1951–1956. Zemřel 15. června 2015.

1.3 Jáchym Topol

Jáchym Topol se narodil 4. srpna 1962 v Praze. Je básník, prozaik, dramatik a autor písňových textů. Absolvoval gymnázium v Praze-Radotíně, roku 1981 začal studovat na střední škole sociální, kterou však nedokončil. Do roku 1986, ve kterém společně s Filipem Topolem podepsal Chartu 77, pracoval jako skladník a topič, poté díky dobrovolnému pobytu v Bohnicích až do roku 1990 pobíral invalidní důchod. Po sametové revoluci společně s Ivanem Lamperem založil časopis *Sport*, který se později transformoval v týdeník *Respekt*. Od poloviny 90. let je ve svobodném povolání.

⁵ BRABEC, Jiří, GRUŠA, Jiří, HÁJEK, Igor, LOPATKA, Jan a KABEŠ, Petr. *Slovník zakázaných autorů: 1948–1980*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991, s. 436–437.

V první polovině 80. let nejprve publikoval v samizdatu, kde vyšla například básnická sbírka *Eskymáckej pes* (1982), divadelní hra *Poslední dny Párška* (1980), či básnická sbírka *Vlhké básně a jiný příběhy* (1988). První oficiálně vydaná básnická sbírka nesla název *Miluju tě k zbláznění* (1991). Rozsáhlý generační román *Sestra* (1994) bývá považován za jedno z nejvýznamnějších polistopadových děl. Jeho hlavním tématem je protagonistovo hledání sestry, která má symbolizovat sjednocení jak v duchovní, tak i v lidské rovině.⁶ V roce 1995 vyšla novela *Anděl*, která je jakousi sondou do dnes již neexistující smíchovské periferie plné obchodníků a narkomanů hledajících drogu nazývanou „blaho“. Třetí Topolův román *Noční práce* (2001) zachycuje českou vesnici na konci 60. let prostřednictvím dětského vypravěče. Z pohledu dítěte je vyprávěn i román *Kloktat dehet* (2005), ve kterém si Topol pohrává s alternativní historií – prostřednictvím brutální grotesky vyobrazuje osmašedesátý rok, který na československém území vyústí v rozpoutání třetí světové války. Román *Chladnou zemí* (2009) zpracovává především téma komercializace koncentračních táborů a úzkost člověka. V dubnu roku 2017 po osmileté odmlce vyšel román *Citlivý člověk*, za který Topol obdržel Státní cenu za literaturu. Rodina kočovných herců v něm na své dobrodružné pouti současnou Evropou neztrácí naději, že nakonec naleznou svobodu a ztracený domov.⁷

1.4 Filip Topol

Filip Topol⁸ se narodil 12. června 1965 v Praze. Byl zpěvák, klavírista, skladatel, textař, básník, prozaik a příležitostný herec a dramatik. Od dětství inklinoval k hudbě – od šesti let hrál na klavír, skládal a textoval vlastní písně.

V době kdy mu bylo pouhých dvanáct let, konkrétně v roce 1978, dostal nabídku vystoupit společně s bratrem Jáchymem v malostranském divadle Rubín. Vedoucí souboru jim však koncert nakonec zakázal, protože zjistil, že jejich otec je chartista. Rodiče je seznámili s Václavem Havlem, který Filipovi nabídl, aby vystoupil na Hrádečku. Veřejně tedy poprvé koncertoval 22. dubna 1978 na Havlově Hrádečku v úvodu koncertu The Plastic People of the Universe.

⁶ MIKOVÁ, Kamila, WIENDL, Jan, KUDLOVÁ, Klára a MALÁ, Zuzana. Jáchym Topol. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Praha: ÚČL AV ČR, 1998, 10-01-2010 [cit. 05-04-2017]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=881>.

⁷ NEZBEDA, Ondřej. Naděje je v tom, že žijeme. *Host*. 2017, roč. XXXIII, č. 5, s. 10–15.

⁸ Dále jen Topol.

Zazpíval asi čtyři skladby, které otextoval Jáchym – jednou z nich byla píseň *Thunblues*, kterou poté nahrál i s Psími vojáky.⁹ Na konci 70. let se Filip díky Jáchymovi dostal do okruhu umělců tzv. druhé generace undergroundu.¹⁰ Začal psát poezii (sbírka *Pitky beze slov*) a povídky (*Den a noc, Na zdraví, Jako pes*), které publikoval v samizdatových edicích pod pseudonymy Čikina Břevnovský a T. Filip. Jeho prozaickou prvotinou a zároveň jakousi výpovědí o tomto období je deníková novela *Mně 13* (1979).

V 80. letech i přes veškeré problémy se Státní bezpečností vystudoval gymnázium v Radotíně a mohl nastoupit na Konzervatoř pro pracující, kde studoval obor varhany.¹¹ V roce 1986 podepsal Chartu 77.¹² Do roku 1989 bylo jeho oficiálním zaměstnáním programování pro podnik Svaz invalidů META, po sametové revoluci se Psí vojáci profesionalizovali. Začali nahrávat studiové desky a pořádat koncertní turné nejen v Česku, ale i po celé Evropě, v Americe i v Japonsku. Topol začal pracovat také na sólových projektech – komponoval hudbu pro divadelní hry, pořádal sólové varhanní a klavírní koncerty, napsal existenciální drama *Narozeniny* (1992), při projekcích doprovázel němé filmy na klavír a v roce 1992 ztvárnil titulní roli ve filmu režiséra Zdeňka Tyce *Žiletky*. Film získal tři nominace na Českého lva, ani jedna z nich však nevyšla v zisk finálního ocenění. 1995 vydal své první sólové album *Sakramiláčku*.

Kvůli nezřízenému životnímu stylu, který vedl již od raného dospívání, začal mít v 90. letech zdravotní problémy. V roce 1998 podstoupil závažnou operaci slinivky, po které se změnila jak jeho životospráva, tak i jeho poetika. Topolovy texty byly vesměs jeho zašifrovanými deníky – před operací tedy oslavovaly především alkohol a ženy a sloužily jako zpověď lidské úzkosti. Proměna ze sebedestruktivního na pokorného skladatele je patrná již na sólové desce, melodramatu *Střepy* z roku 1999, kde zachycuje především krásu kolem sebe, melancholie v textech však zůstala. Vyrovnaní se s nemocí zachycuje i v cestovním deníku *Karla Klenotníka cesta na Korsiku* (1999), za který v roce 1999 obdržel cenu Nadace Českého literárního fondu v kategorii próza. V roce 2001 mu byla diagnostikována cukrovka. Při psaní nových textů na album Psích vojáků *U sousedů*

⁹ Viz kapitola Psí vojáci.

¹⁰ Viz kapitola Underground.

¹¹ Filip Topol. *Divadlo Archa*. 2001 [cit. 04-04-2017]. Dostupné z: http://www.ok.cz/archatheatre/czech/archiv/filip_topol_01.htm.

¹² BLOEM, Filip. Poslední rozhovor s Filipem Topolem. *Revolver Revue*. 2014, roč. 29, č. 95, s. 100.

vyje pes (2001) strávil mnoho času v Hamburku – tam vznikla i báseň v próze *Zápisky milencovy* (2001).¹³ Ve stejném roce také s Agon Orchestrem vydal sólové album *Filip Topol & Agon Orchestra*, na kterém je ve zvláštní hudební úpravě nahráno jedenáct skladeb Psích vojáků. Topol se věnoval i detailnímu studiu klasické hudby, soustředil se především na barokní a klasicistní období – G. F. Händela, J. S. Bacha, L. van Beethovena a W. A. Mozarta. V roce 2003 vyšlo poslední studiové album Psích vojáků *Těžko říct* a o rok později nakladatelství Maťa vydalo soubor próz *Tři novely*, do kterého byly zařazeny prózy *Mně 13*, *Karla Klenotníka cesta na Korsiku* a *Zápisky milencovy*.

Do roku 2011 převážně koncertoval s Psími vojáky i sólově, vystupoval však o poznání méně než v 90. letech. V roce 2013 mu byla diagnostikována vážná nemoc hrtanu. Zemřel náhle 19. června 2013 ve svém bytě v Holešovicích, přesně týden po čtyřicátých osmých narozeninách. Den po jeho smrti vyšel soubor povídek *Jako pes*. V roce 2015 knihovna Václava Havla vydala rytířský komiks *Angus Burge* z roku 1984, jako poctu k jeho nedožitým padesátým narozeninám. Komiks byl objeven v Topolově pozůstalosti.¹⁴ Ve stejném roce byl v kinech uveden i celovečerní dokumentární film *Takovej barevnej vocas letící komety* režiséra Václava Kučery, rekapitulující Topolův život.

¹³ FALTÝNEK, Vilém. Filip Topol zamilovaný do zimy. *Český rozhlas* [online]. 2005 [cit. 14-03-2017]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/knihy/filip-topol-zamilovany-do-zimy>.

¹⁴ TOPOL, Filip. *Angus Burge*. Praha: Knihovna Václava Havla, o.p.s., 2015, zadní strana obálky.

2 Psí vojáci

Skupinu Psí vojáci založil Filip Topol v roce 1978 společně se svými spolužáky ze základní školy – baskytaristou Janem Hazukou a bubeníkem Davidem Skálou. Postupně se stali nejvýraznější kapelou druhé vlny českého undergroundu. Nejprve si říkali Hovězí, Svině, Psychedelický štěkot či Břicho, s názvem Psí vojáci přišel až Jáchym Topol, který byl v té době posedlý indiánskou tematikou. Název pro kapelu zvolil podle jména válečnické organizace indiánského kmene Čejnů z románu *Malý velký muž* Thomase Bergera. Druhým inspiračním zdrojem pro pojmenování kapely byla kniha *Poslední spravedlivý* spisovatele Andrého Schwars-Barta, ve které židovský mladík vypráví příběh z okupované Francie. Uvažuje v něm nad tím, že by bylo nejlepší změnit se v psa, aby nebyl vidět. Nakonec se v něj transformuje, ale pouze psychicky. „Nemůžeš bejt vlk, protože divočina už není, ale v tom městě u těch všudypřítomnejch policajtů, se můžeš chovat jako pes – to znamená ne svobodně undergroundově a autenticky, ale pěkně skrytě ... ten pes, když má šanci, tak se otočí a hryzne tě zezadu.“¹⁵

První oficiální koncert Psích vojáků se konal 3. listopadu 1979 na 9. Pražských jazzových dnech v pražské hale Folimanka a vzápětí se kapela stala předmětem zájmu Státní bezpečnosti. Měsíc po koncertě obdržel Topol první předvolání k výslechu. Vzhledem k tomu, že v té době ještě neměl občanský průkaz, musela mu doprovod dělat jeho matka Jiřina Topolová. V roce 1980 byla činnost kapely na oficiální české hudební scéně zakázána. Státní bezpečnosti vadil především její název, který byl údajně útokem na Československou lidovou armádu. Poslední oficiálně povolený koncert se konal 23. června v sále U Zábřanských v Praze. V té době se ke kapele připojil čtvrtý člen, kytarista Vít Krůta. Nejvýznamnějším koncertem z této doby je soukromé vystoupení ve Veltrusích 10. července 1981. Psí vojáci na něm odehráli padesátiminutovou skladbu *Baroko v Čechách*, kterou zkomponovali na text Jáchyma Topola. Na koncert přijely osobnosti z tzv. první generace undergroundu a členové kapely se tam poprvé setkali s Ivanem Martinem Jirousem. Zhruba týden po koncertu ve Veltrusích byli Filip a Jáchym Topolovi zadrženi na Krakovci, kde byli na prázdninách na rodinné chalupě a ihned začaly

¹⁵ *Fenómén Underground*, 2014. 37. díl. Druhá generace undergroundu [epizoda z televizního dokumentu]. Režie Jana Chytilová. ČT1 05-06-2015. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/414235100221003-druha-generace-undergroundu/video/>.

zdlouhavé výslechy Státní bezpečností. Dva týdny po jejich zadržení Vít Krůta emigroval do Německé spolkové republiky.

Od roku 1983 kapela vystupovala především na Moravě. „Fantasmagorie – hráli jsme jenom na Moravě ve sklepích. Byly tam policejní zátahy... Přijeli jsme třeba na jižní Moravu, kde nás manažer naložil na dodávku a pod plachtou, abychom nebyli vidět, vezl nás neznámo kam. Nakonec jsme hráli v nějaký díře přímo na národním výboru a nad náma visel Husákův portrét.“¹⁶ Ve stejném roce se členem skupiny stal houslista a kytarista Pavel Cigánek, o rok později se k ní připojil kytarista Jaroslav Fensterer.

V roce 1985 Filip Topol začal psát vlastní texty – do té doby Psí vojáci zhudebňovali texty Jáchyma Topola. Kromě toho nadále zhudebňovali i cizí texty, nejvíce středověkou německou poezii (v překladech Ivana Wernische), indiánskou poezii (parafrázovanou Ladislavem Novákem) a básně ze sbírky *Ariel* Sylvie Plathové (v překladech Jana Zábrany).¹⁷

Rok 1986 byl pro Psí vojáky zlomový. Po šesti letech jim bylo opět umožněno oficiálně vystupovat, název kapely však museli změnit na zkratku P.V.O. (Psí vojáci osobně). První oficiální koncert odehráli v červnu v Kulturním domě Opatov v Praze. Nejčastěji (zhruba jedenkrát měsíčně) hrávali v dnes již legendárním Junior klubu Na Chmelnici či Na Petynce a v klubu Delta. Pavel Cigánek z kapely odešel v roce 1985, Jaroslav Fensterer v roce 1987 – nahradili je houslista Jiří Zavadil a saxofonista Petr Venkrbec, oba však kapelu opustili o rok později. Novým členem Psích vojáků se poté stal saxofonista Ivo Lorenc (roku 1990 však kapelu také opustil). V roce 1988 jednotliví členové Psích vojáků hostovali na projektech jiných českých muzikantů – Topol spolupracoval například na albu *Hodina duchů* Jana Buriana, všichni tři členové podpořili i projekt skupiny Ženy, který se nazýval *Bad Beef Hat*.¹⁸ V druhé polovině 80. let vzniklo mnoho živých nahrávek, především z klubu Na Chmelnici, které později vyšly na kazetách *Psí vojáci Vol. 1.* a *Vol. 2* (1987) a na kompaktních discích *Nechod' sama do tmy* (1995) a *Mučivé vzpomínky* (1997). Nejvýznamnější ovšem bylo vydání studiového EP *P.V.O.* (1989) v edici Rock debut nahrávací firmy Panton, která dávala prostor

¹⁶ *Takovej barevnej vocas letící komety* [dokumentární film]. Scénář a režie Václav KUČERA. Česko, 2015.

¹⁷ TOPOL, Filip a RIEDEL, Jaroslav, ed. *Národ psích vojáků*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Maťa, 2004, s. 14.

¹⁸ Psí vojáci. *Česká televize* [online]. 1998 [cit. 05-04-2017]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/kapely/2693-psi-vojaci/>.

alternativnímu rocku. Nahrávka obsahovala čtyři, dnes již kultovní, písně – *Psycho killer*, *Žiletky*, *Marilyn Monroe* a *Sbohem a řetěz*.

Od roku 1990 se Psí vojáci stali profesionálně fungující skupinou. Již pod názvem Psí vojáci nahráli své první album *Nalej čistého vína, pokrytče*¹⁹ a začali vystupovat v zahraničí. Koncertovali v Belgii, Holandsku, Francii či Rakousku a na saxofon je v té době (a vlastně po celá 90. léta) doprovázel Jiří Jelínek. V květnu roku 1991 kapela natočila své druhé album *Leitmotiv*. Téhož roku v nakladatelství A-Beat vyšly Topolovy písňové texty pod názvem *Filip Topol (Psí vojáci) – Texty 1985–1991*, ostravská televize o skupině připravila dokument pod názvem *Sbohem a bedna* a Filip Topol společně s Janem Hazukou napsali hudbu k dramatu Josefa Topola *Sbohem, Sokrate!*.

28. října 1993 se konalo poslední vystoupení s Janem Hazukou, který se rozhodl kapelu z osobních důvodů opustit – začal mu vadit Topolův nekontrolovaný život, kvůli kterému na koncertech nechtěl hrát nové skladby, v kapele tedy nedocházelo k výraznému posunu. Chvíli to vypadalo, že Psí vojáci ukončí svou činnost úplně, v roce 1994 však Hazuku nahradil baskytarista Luděk Horký. Kapela v nové sestavě nahrála album *Sestra*, na kterém zhudebnili některé pasáže stejnojmenného románu Jáchyma Topola. Filip Topol s Davidem Skálou ve stejném roce napsali hudbu k divadelní hře A. P. Čechova *Racek*, která byla uvedena v pražském Divadle Na Zábradlí.

V roce 1995 kapela nahrála album *Brutální lyrika*, zároveň vyšlo první sólové album Filipa Topola *Sakramiláčku*, na kterém se podílela kompletní sestava Psích vojáků. V červnu 1996 kapela vydala rekapitulační album *Národ psích vojáků*, které obsahovalo třináct znovu nahranych nejúspěšnějších skladeb. Dalším albem byli *Hořící holubi* (1997). Zvláštností je, že Topol na nahrávce použil syntezátor – na všech ostatních albech (s výjimkou *Sestry*) hrál vždy na piano. Ve stejném roce Topol začal mít vážné zdravotní problémy, skupina tedy musela přestat na nějaký čas vystupovat. Na pódia se vrátila až s novým albem *Myši v poli* v listopadu roku 1999. V červnu téhož roku vydal Topol album *Sřěpy*, které odráží jeho vážné zdravotní problémy předešlých let. Česká televize v témž roce odvysílala pořad „60“ věnovaný Psím vojákům. Na podzim roku 2000 skupina podnikla turné po Spojených státech amerických – hráli např. ve Washingtonu a New Yorku.

¹⁹ Album mělo křest až 14. února 1991.

Následující album vyšlo v září 2001 pod názvem *U sousedů vyje pes*. O rok později Psí vojáci složili scénickou hudbu k představení *Slečna Kristýna*, které podle románu Mircea Eliada zinscenovalo brněnské studium Marta.

Poslední studiové album *Těžko říct* vyšlo v září 2003. Kapela nadále koncertovala, ale s čím dál většími pauzami, nakonec v létě 2011 ohlásila rozpad – Topol se od 90. let stále více potýkal se zdravotními problémy, vystupování pro něj bylo každým rokem obtížnější. Triumfální návrat kapely proběhl v listopadu 2012, kdy vystoupili v Divadle Archa na festivalu Pocta českému undergroundu II. Od tohoto okamžiku kapela opět koncertovala i v zahraničí, poslední vystoupení proběhlo 23. května 2013 v Amsterdamu – 19. června Filip Topol zemřel.

I když cílem naší práce není porovnávat Topolovu prozaickou a písňovou tvorbu, rozhodně je nutné zmínit, že se nejednalo o dvě zcela izolované oblasti. Naopak spolu byly velmi úzce spjaty – jak próza, tak i Topolovy písňové texty byly jeho zašifrovaným deníkem, jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole. V písňových textech zobrazoval především postavy žijící na periferii města a lásku k ženám i bohémскому životu. Poetika se pozměnila po prodělání zdravotních komplikací v druhé polovině 90. let – nad epickou rovinou písňových textů začala převažovat rovina lyrická, podobně jako v případě textů prozaických.

3 Underground

Problematikou vymezení pojmu underground se v minulém století zabývali Egon Bondy či Ivan Martin Jirous, v současnosti tento kulturní fenomén zkoumá především Martin Pilař, Martin Machovec, Miroslav Vaněk či rakouská bohemistka Gertraude Zandová. Samotné pojmy „underground“ a „podzemí“ doposud ale v české kultuře nebyly jednoznačně vymezeny.²⁰

Jak jsme již předznamenal v úvodu, v naší práci budeme vycházet především z undergroundových studií básníka, teoretika a publicisty Ivana Martina Jirouse, který bývá označován za otce českého undergroundu. Jirous se problematice věnoval ve svých statích *Zpráva o třetím českém hudebním obrození* (1975) a *Český underground – geneze a přítomnost hnutí* (1988). Poukazoval na to, že underground vědomě navazuje na tvorbu a postoje spisovatele a filozofa Ladislava Klímy, později na dílo Iva Vodseďálka a Egona Bondyho.²¹ Počátky undergroundu ale datuje až do první poloviny 70. let, kdy se kolem hudební skupiny The Plastic People of the Universe začala formovat nezávislá komunita. „V něm (v okruhu kolem Plastic People) se soustředili lidé, kteří pochopili, že v situaci postupného oklešťování svobodného kulturního života po likvidaci tzv. pražského jara, vede pro ně jediná cesta k vytváření paralelní, nezávislé kultury, která vědomě odmítá vstupovat do kontextu establishmentových forem kulturní prezentace a všudypřítomné cenzury.“²² V hnutí undergroundu se umělci mohli svobodně realizovat, vytvářet svobodné autentické umění – na rozdíl od oficiálního proudu, kde byla veškerá díla cenzurována. Za cíl undergroundu Jirous vytyčuje vytvoření kultury, která bude naprosto nezávislá na hierarchii hodnot a kategoriích hodnocení, jež nastolil establishment.

²⁰ MACHOVEC, Martin. Podzemí a underground: postavení undergroundové komunity v české společnosti 70. a 80. let a specifické hodnoty undergroundové kultury. *Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů*. 2015, č. 1, s. 4.

²¹ Bondy a Vodseďálek bývají ve většině současných statí považováni za první generaci undergroundu (Pilař, Machovec), lidé kolem The Plastic People of the Universe jsou poté nazýváni jako druhá generace a umělci kolem Revolver Revue bývají označováni až jako generace třetí. Sám Bondy však toto zařazení odmítal. Tvrdil, že pokládat aktéry Edice Půlnoc za příslušníky tzv. první generace undergroundu je anachronismem. (VAJCHR, Marek. Ke sklepu klíč. In: *U nás ve sklepech: antologie poesie druhé generace undergroundu*. Vyd. 1. Praha: Revolver Revue, 2013, s. 10.)

²² JIROUS, Ivan Martin. Český underground – geneze a přítomnost hnutí. In: KARLÍK, Viktor a kol. *Viktor Karlík: podzemní práce: (zpětný deník) = underground work: (retroactive diary)*. Vyd. 1. Praha: Revolver Revue, 2012, s. 232.

Zhruba v polovině 70. let si představitelé československého establishmentu začali uvědomovat, jak velké nebezpečí se skrývá v rozrůstajícím se undergroundovém hnutí. Začátkem roku 1976 byl tedy proveden enormní policejní zásah vůči vrchním představitelům undergroundu – především proti skupinám The Plastic People of the Universe a DG 307, se kterými byl veden zdoluhavý soudní proces.²³ Právě tento zákrok se stal jedním z podnětů k vytvoření Charty 77. Řada osobností undergroundového společenství či signatářů Charty 77 byla na počátku 80. let policejním nátlakem donucena k emigraci – např. Vratislav Brabenec, Vlastimil Třešňák, Pavel Zajíček či Eugen Brikcius. Hnutí však v té době bylo již natolik známé, že i přes veškerá policejní opatření rozšiřovalo svůj vliv na mladou, dospívající generaci. Právě v první polovině 80. let podle Jirouse dospěla tzv. druhá generace undergroundu – generace, která má mezi sebou významné básníky a spisovatele (Jáchym Topol, J. H. Krchovský, Vít Kremlička), alternativní hudební skupiny (Psí vojáci, Národní třída, Garáž), teoretika a kritika Ivan Lampera či nadaného výtvarníka Viktora Karlíka.²⁴ Tyto umělce svedl dohromady především zájem o výtvarné umění a literaturu. Zároveň se jedná o jedinou generaci českých umělců, kteří své debuty již vědomě šířili pouze samizdatem, jelikož se narodili v socialistickém Československu a tento prostor vnímali jako svou jedinou publikační příležitost.²⁵

Viktor Karlík ve své monografii *Zpětný deník* uvádí, že společenství tzv. druhé generace undergroundu začalo vznikat na podzim roku 1979 na Malé Straně a k jeho postupnému rozpadu došlo na konci roku 1989. „Má-li být historie zpřehledňováním uplynulého, je možné v tomto případě hovořit o *okruhu* či *skupině*, která se ovšem nikdy jako taková nedeklarovala, a to ani názvem (pomineme-li hru na Viluzionisty) ani manifestem.“²⁶ Jediným spojovacím prvkem byla určitá expresivita projevu ve všech oblastech tvorby. Jáchym Topol dále vyzdvihuje vliv Skupiny 42, beat generation a prokletých básníků.²⁷ Také připomíná

²³ JIROUS, Ivan Martin. Český underground – geneze a přítomnost hnutí. In: KARLÍK, Viktor a kol. *Viktor Karlík: podzemní práce: (zpětný deník) = underground work: (retroactive diary)*. Vyd. 1. Praha: Revolver Revue, 2012, s. 232.

²⁴ Tamtéž, s. 233.

²⁵ KARLÍK, Viktor. Nehledě na to, co se smí a co nikoliv. In: VAJCHR, Marek, ed. *U nás ve sklepech*. Vyd. 1. Praha: Revolver Revue, 2013, s. 8.

²⁶ KARLÍK, Viktor. Zpětný deník. In: *Viktor Karlík: podzemní práce: (zpětný deník) = underground work: (retroactive diary)*. Vyd. 1. Praha: Revolver Revue, 2012, s. 4.

²⁷ *Fenoménu Underground*, 2014. 37. díl. Druhá generace undergroundu [epizoda z televizního dokumentu]. Režie Jana Chytilová. ČT1 05-06-2015.

viluzionismus, což byl „směr“, který ve svých patnácti letech založil společně s Jánem Mlynárikem. Jeho základní a jedinou tezí bylo „Viluze je všechno.“

Na jaře roku 1979 se mladá generace rozhodla uspořádat první výstavu ve sklepech domu 247/19 v Nerudově ulici, Státní bezpečnost ji však ihned po zahájení zakázala. Další neoficiální, undergroundové výstavy, koncerty a recitační večírky se od roku 1983 konaly zejména v bytech Víta Krůty a Jáchyma Topola. Jak jsme již uvedli, druhá generace undergroundu nikdy nevydala programovou stat', kolektivně nicméně vystupovala. Prvním společným počinem se stalo osm čísel samizdatového sborníku *X/Violit*, který vycházel v letech 1980–1981 a jehož každé číslo čítalo deset exemplářů. Velkou inspirací pro založení sborníku byl časopis Františka Stárka Čuňase *Vokno*, který byl spojený především s undergroundem 70. let. V části X („Desítka“) vycházely grafické práce Viktora Karlíka, Vítky Krůty, Gabiny Fárové či Jána Mlynárika. *Violit* byl literární přílohou, ve které byly publikovány první básně Jáchyma Topola, Filipa Topola, Víta Kremličky či Martina Sochy. Všichni zmínění v něm z naprosto zjevných důvodů publikovali pod pseudonymy – Jáchym Topol si přezdíval Jindra Tma, Vít Kremlička si říkal Vítězslav Sval a Heřman Křemenáč, Beatrice Landovská si zvolila pseudonym Anna Wágnerová, pod kterým vystupuje dodnes atd. Sborník byl jakýmsi počátečním bodem na cestě k vydávání časopisu *Revolver Revue*. V roce 1983 se umělci pokusili vydat sborník *Jeden řez*, který ale nakonec z neznámých důvodů nebyl publikován – většinu kopií možná zabavila Státní bezpečnost při domovní prohlídce, nebo autoři už neměli chuť jej dokončit.²⁸ Na jeho přípravě se nejvýrazněji podílel právě Filip Topol, organizoval jeho příspěvky a měl k němu napsat předmluvu. Ve stejné době Viktor Karlík založil samizdatovou edici Edice pro více, ve které undergroundoví básníci začali vydávat své první básnické sbírky (Martin Socha – *Luncheon Meat*, Filip Topol – *Pitky beze slov*, Vít Kremlička – *Autentický kulovátor*). V dalších letech vydali samizdatový sborník *Už na to seru, protože to mám za pár* (Edice Expedice, 1985) a *Almanach básníků pražského undergroundu* (1987, ed. Luděk Marks). V roce 1987 byla Karlíkova Edice pro více sloučena s edicemi Mozková

²⁸ *Fenomén Underground*, 2014. 37. díl. Druhá generace undergroundu [epizoda z televizního dokumentu]. Režie Jana Chytilová. ČT1 05-06-2015. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/414235100221003-druha-generace-undergroundu/video/>.

mrtvice a S.V.M. Ivana Lampera, vznikla tak edice RR editions, ze které se ještě později vyvinula dnešní Edice RR.

Tvorba druhé generace undergroundu byla mnohem širší, nejpodstatnější ovšem bylo založení revue *Jednou nohou*, jejíž název byl jasnou narážkou na rčení „jednou nohou v kriminále.“ Začala vycházet v roce 1985 a jejími zakladateli byli Jáchym Topol, Ivan Lamper a Viktor Karlík. Časopis se v roce 1987 přejmenoval na *Revolver Revue* a pod vedením šéfredaktorky Terezie Pokorné vychází jako čtvrtletník dodnes. Většina autorů druhé generace undergroundu v něm i nadále publikuje.

Filip Topol se však od undergroundu začal po roce 1986 postupně distancovat – v té době už mohli Psí vojáci občas vystupovat v klubech. Prostředí druhé generace undergroundu však pro něj bylo během dospívání naprosto zásadní v tom, že se prostřednictvím samizdatu mohl svobodně vyjadřovat.²⁹ Tvorbu umělců, např. vydávání sborníků *X/Violit* či vznik pojmu viluzionismus, autor reflektoval v novele *Mně 13*.³⁰ Undergroundové prostředí mělo mimo jiné také veliký vliv na podobu jeho hudební tvorby – Topol si nikdy nebyl jistý, jakým směrem by se Psí vojáci ubírali, kdyby v době založení kapely bylo Československo demokratickou zemí. Do škatulky underground byli v podstatě nahnáni tím, že už od čtrnácti let museli chodit na policejní výslechy.³¹ Nakonec se s tímto označením ztotožnili. V undergroundu se totiž umělci stavěli do opozice proti tomu, co považovali za nesprávné – proti totalitě.³²

²⁹ DRDA, Adam. Spousta práce na sobě, ale uprostřed močálu. *Revolver Revue*. 2014, roč. 29, s. 97.

³⁰ Viz analýza novely *Mně 13: Život v Praze*.

³¹ *Takověj barevněj vocas letící komety* [dokumentární film]. Scénář a režie Václav KUČERA. Česko, 2015.

³² KOTEK, Petr. Co teď s undergroundem? *Reflex*. 1990, roč. 1, č. 12, s. 40.

4 Prozaická tvorba Filipa Topola

Filip Topol během svého života napsal jen šest kratších prozaických textů, které byly později vydány ve dvou souborech – *Tři novely* (2004) a *Jako pes* (2013). Stěžejními tématy jeho próz bylo balancování na hraně mezi životem a smrtí, alkohol, láska a lidé na periferii. Všechny prózy jsou také do značné míry autobiografické.

Knihu *Tři novely* vydalo nakladatelství Maťa v roce 2004. Jak již název prozrazuje, jedná se o soubor tří novel, které se výrazně odlišují dobou svého vzniku – Topol je napsal v letech 1979–1999. Dvě z nich vyšly ve stejném nakladatelství již předtím – deníková próza *Mně 13* v roce 1994 a cestovní deník *Karla Klenotníka cesta na Korsiku* v roce 1999. Třetí text z roku 2001, *Zápisky milencovy*, do té doby nebyl nikde publikován.

Kromě kratších próz chtěl Topol napsat román o svém písňovém alter egu Killiánu Nedorym. Po zdravotních problémech v 90. letech však autor i jeho Killián začali procházet vnitřním přerodem, takže Topol psaní neustále odkládal, až mu nakonec psaní o Kiliánovi připadalo zbytečné. Kromě románu toužil napsat i odbornou knihu o hudbě 18. století, v jejímž středu měl být život Wolfganga Amadea Mozarta.³³

4.1 Mně 13: Život v Praze

Autobiografickou novelu *Mně 13* s podtitulem *Život v Praze* dokončil Topol krátce po svých čtrnáctých narozeninách. Nejprve kolovala v samizdatu, a to pouze v devíti kopiích, které autor rozdál nejbližším přátelům. Oficiálně byla vydána až v roce 1994 v nakladatelství Maťa. V první, samizdatové verzi musel kvůli bezpečnosti všechna skutečná jména postav nahradit jmény jinými, kdyby se některá z kopií dostala do rukou Státní bezpečnosti. I v pozdějších vydáních autor už zůstal u původního řešení.

Žánrově se jedná o literární deník zachycující dobu, ve které se autor společně se svými přáteli začal seznamovat s undergroundem. Jádro lidí, o kterých píše, začalo

³³ RUDIŠ, Jaroslav. Filip Topol: ...si nemám na co stěžovat. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 257, s. 3.

vydávat výtvarný sborník *X* („*Desítku*“) a později i jeho literární přílohu *Violit*. Topol podává svědectví o svém mládí v Praze na přelomu 70. a 80. let – tedy o období normalizace. V textu i v doslovu zdůrazňuje, že všechny zmíněné události se skutečně staly. Děj se odehrává převážně na Malé Straně, občas se přesouvá do jiných pražských čtvrtí – Holešovic, Nuslí či Černošic. Text je členěn do větších textových úseků, které odpovídají jednotlivým deníkovým zápisům. Zápisky nejsou blíže datovány, z kontextu však vyplývá, že jde o záznamy z roku 1979. Z událostí a svátků, které jsou v textu zmíněny, se navíc můžeme alespoň zhruba orientovat v datech (Velikonoce, 8. Pražské jazzové dny).

Vypravěčem, respektive zapisovatelem je třináctiletý Patrick, který se čtenáři v úvodu představuje jako nejmladší z českých viluzionistů³⁴ a dále zdůrazňuje, „že tady to bude psaný podle úplný pravdy, co jsem prožil. Proto se vy, o kterých tam třeba bude nějaká reálná pravda o vašich špatnejch stránkách atd., nezlobte. Je to všecko pravda, sme jenom živočichové, který si říkaj lidi, tak co.“³⁵ Vzápětí pak představuje své nejbližší přátele – bratra Jakuba, který si nechává říkat Josef, Marka a Michaela, se kterými má kapelu Psychedelický štěkot, knihaře Honzu, bisexuála Dastlyho, malíře Wajata a další. Společně mají partu, která si říká Zlá mrkev. Hlavní dějovou linií tvoří proud jejich nekončících mejdanů. Patrick je ve svých třinácti letech každý den pod vlivem alkoholu a lehkých drog. „Teď je mi hrozně (fyzicky). Strašně mě bolí hlava a nestačím s dechem. JE MI 13! Nesmím to přehánět, vidím úplně jasně svoje nikotinem shnilý plíce a v palici mi třestí tanec odumírajících buněk. Chci něco udělat, aby po mně něco zůstalo. Proto taky už teď píšu, hraju šest let na piáno a maluju. Přestávám kouřit a chlastat...“³⁶ Uvědomuje si, že takový životní styl nelze dlouho vydržet. Bujarým večírkům se však vyhnout nedokáže. Topol na období, kdy novelu psal, v rozhovoru pro *Revolver Revue* z roku 2013 vzpomíná následovně: „Teď jsem se na ten text letmo díval a úplně mě vyděsilo, jak strašně moc jsem v dospívání pil, vlastně se divím, že jsem ten permanentní mejdan vůbec přežil.“³⁷ Patrick má často deprese – především kvůli tomu, že si nedokáže udržet dlouhodobý vztah s dívkou. Kvůli jednomu rozchodu dokonce přemýšlí o sebevraždě. Z života se však dokáže

³⁴ Viluzionismus byl směr, který založil Jáchym Topol společně s Jánem Mlynárikem. Jeho základní tezí bylo, že „*Viluze je všechno*.“ Viz kapitola Underground.

³⁵ TOPOL, Filip. *Mně 13: (život v Praze)*. Vyd. 1. Praha: Maťa, 1994, s. 5.

³⁶ Tamtéž, s. 12.

³⁷ DRDA, Adam. Spousta práce na sobě, ale uprostřed močálu. *Revolver Revue*. 2014, roč. 29, s. 91.

i radovat, především v závěru novely, kdy se účastní 8. Pražských jazzových dnů. Příběh nesměruje k žádné pointě, všechny události v něm jsou stejně důležité. Představují syrový záznam Patrickova předčasného dospívání.

Pozoruhodnou součástí novely jsou také odkazy na světovou literaturu, hudbu a filozofii. Již ve třinácti letech je protagonista obeznámen s dílem Friedricha Nietzscheho či Ladislava Klímy. Velkým literárním vzorem je pro něj americká beat generation. Na vinylových deskách poslouchá alba The Doors, The Rolling Stones či Johanna Sebastiana Bacha, mezi nimiž dokáže najít souvislosti. Čtenáři tedy na jednu stranu běhá mráz po zádech z toho, co všechno mladý chlapec zažil, na druhou stranu jej překvapuje jeho vzdělanost. Patrickovy úvahy o světě, smrti a umění přesahují myšlení běžných teenagerů, a až s mrazivou přesností předpovídají další Topolův osud. „Jeden kluk uměl hádat z ruky ... Pak mně taky vyšlo, že brzo umřu a budu velmi nemocnej! NECHCI! Zastranej osud. Dost mě to vzalo, ale čas smíří vše, jenže tam sem byl ve "tmě".“³⁸

Protagonista poukazuje i na tíhu doby, ve které vyrůstá. Patrick již na prvních stránkách zmiňuje, že o něm a Josefovi má policie hodně informací. Neustále je někdo sleduje. Všimá si také osudů jiných lidí – v hospodě U Glaubiců potkává třidvacetiletého grafika, který se musí živit jako dělník, protože jeho známí emigrovali do Švédska. „Hele“ pravil a ukázal mi své dlaně. Byly zakrvácené a mozolovité. Bylo mi do breku. Takovýdle lidi, a jak musej žít.“³⁹ Na hudební koncerty, kterých se účastní, dohlíží policie. Jednou dokonce „veřejní bezpečnostníci“ vtrhnou na večírek, kde všechny bez vysvětlení legitimují. Euforická atmosféra veškerých akcí je tedy proscycena neustálým strachem z policejního pronásledování.

V novele vystupuje okolo padesáti postav. Topol ji věnoval svému staršímu bratrovi Jáchymovi, ale adresuje ji všem přátelům, kteří se v příběhu objevují. Z doslovu pak vyplývá, že jde především o lidi, kteří vydávali sborník *X/Violit*, tedy například o Viktora Karlíka, Víta Kremličku, Víta Bruknera, Víta Krůtu, Martina Sochu či Marka Hlupého. Čtyři osoby však v textu můžeme identifikovat zcela bez problému. Filip Topol příběh vypráví pod pseudonymem Patrick. Patrick je třináctiletý citlivý chlapec, který ve svém životě touží poznat co nejvíc věcí a zanechat po sobě smysluplné umělecké dílo. Má o tři roky staršího bratra Jakuba,

³⁸ TOPOL, Filip. *Mně 13: (život v Praze)*. Vyd. 1. Praha: Maťa, 1994, s. 49.

³⁹ Tamtéž, s. 24.

tedy Jáchyma Topola, který si nechává říkat Josef, což může být odkaz na jejich otce Josefa Topola. Bratr Josef je Patrickův největší vzor, pod jehož vlivem začíná psát své první texty. V příběhu se také objevují Filipovi spoluhráči z Psychedelického štěkotu, což byl původní název Psích vojáků. Pod jménem Marek se skrývá baskytarista Jan Hazuka a Michael je ve skutečnosti bubeník David Skála.

Místem dění je Praha na přelomu 70. a 80. let. Jedná se tedy o reálné prostředí. Veškeré názvy ulic, městských čtvrtí a hospod jsou geograficky konkrétní. Dominujícím prostředím je Malé Strana, pražská čtvrť, ve které se v druhé polovině 70. let začala rodit druhá generace undergroundu. Patrick se svými přáteli často zavítá do malostranských hospod, nejčastěji ke Dvěma sluncům a ke Králi brabantskému, nebo se vydávají na koncerty do Lucerny či Parnasu. Večírky, kterých se účastní, se odehrávají v Nuslích, Holešovicích, Černošicích a na Malé Straně. Můžeme si tedy zmapovat prostředí, ve kterém se společenství mladých umělců scházelo.

Topolova prvotina vyniká velice osobitým jazykem. Je psána obecnou češtinou, která je typická pro pražské prostředí. Kateřina Valentová v recenzi pro *Labyrint revue* označuje Patrickův jazykový projev jako fonetický přepis.⁴⁰ Skutečně se jedná o doslovný zápis vyprávění, který je zaznamenán tak, jak vypravěč mluví. V textu z fonetického hlediska dochází k diftongizaci *y* » *ej* (*bezvadnej, hnusnej, bejt*), úzení *é* » *í* (*červenýho, druhýho, polívka*) či vkládání protetického *v-* (*von, vodešel, vobčanky*). Dále je vynechávána souhláska *j-* na začátku slov (*sme, eště, du*). V mluveném jazyce se zjednodušená výslovnost bez této počáteční souhlásky připouští, v Topolově zápisu ji však vnímáme jako nespisovnou. Na začátku slov dochází také ke zjednodušení souhlásek, které vnímáme jako nesprávné i v mluveném jazyce (*dyž, dyť, dyby*). U *l-*ového přičestí konsonantických sloves 1. a 2. třídy v singuláru maskulina dochází k vypouštění *-l* (*vypad, řek, vyprd*). Ve větách často dochází k inverzi (*včera se mě vyptával* » *mě se včera vyptával, pěkně mě nasrali* » *nasrali mě pěkně*). Vypravěč hojně užívá vulgarismy (*sere, v prdeli, kurva*) a citoslovce (*bum!, Áááááá, chachachachacha*). Pozoruhodné je Topolovo spojování slov, kde místo vokálu *a* nebo pomlčky používá *+* (*smutně+báječnou, kytaru+flétnu, nosorožce+hrocha*).

⁴⁰ VALENTOVÁ, Kateřina. Když mu bylo třináct. *Labyrint revue*. 1994, č. 7, s. 16.

4.2 Karla Klenotníka cesta na Korsiku

Cestopisnou novelu *Karla Klenotníka cesta na Korsiku* vydalo nakladatelství Maťa v roce 1999. Ze všech Topolových prozaických textů vyvolala největší ohlas. Je uvedena v několika odborných knihách shrnujících polistopadový literární vývoj,⁴¹ Aleš Haman ji dokonce ve své recenzi označil za „malý klenot současné české prózy.“⁴² V roce 2000 získala cenu Nadace Českého literárního fondu v kategorii próza.

Topol již jako dítě rád cestoval ve svých představách, ovlivňovaly ho v tom především knihy Julese Verna. V dospívání se smířil s faktem, že se nejspíš za hranice Československé socialistické republiky nikdy nepodívá.⁴³ Po sametové revoluci podnikl cestu do Itálie, která ho inspirovala k napsání této novely. Dokončil ji v roce 1999, tři měsíce po operaci slinivky.

Karel Klenotník, protagonista příběhu, je autorovo alter ego. Jak Topol potvrdil v několika rozhovorech, jedná se o pokračovatele jeho dřívějšího, písňového alter ega Kiliána Nedoryho. Klenotník je však na rozdíl od Nedoryho konstruktivní, dychtivá postava, která chce poznávat svět.⁴⁴ Příběh je vyprávěn chronologicky v ich-formě. Pokaždé, když protagonista zmíní své jméno, přechází vyprávění do er-formy. „(...) a já jsem se na to nemohl dívat, bolest zahalila temným pláštěm celého Karla Klenotníka a padla na mě slabost a tichá modlitba, ať už jsem pryč z tohoto nešťastného města. Zvedl jsem hlavu, setřásl ze sebe studený plášť, zatnul čelisti, křisl netrpělivě kopytem o dláždění a už jsem seděl v autobuse.“⁴⁵ Ke konci novely je proud vyprávění přerušován retrospektivními pasážemi.

V některých recenzích literární kritici text neoznačovali jako novelu, ale jako miniaturní básnickou prózu, píseň, která by na hraní byla příliš dlouhá.⁴⁶ Text, tvořen především obrazy a zvuky, je veskrze básnický. Leitmotivem novely je očista hrdinovy duše po těžkých životních zkouškách. Časově novela není nijak blíže

⁴¹ MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště*. Praha: Brána, 2000.; MACHALA, Lubomír a kol. *Panorama české literatury 2*. Praha: Knižní klub, 2015.; HRUŠKA, Petr a kol. *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008.

⁴² HAMAN, Aleš. Prozaický klenot o novém Vilémovi. *Nové knihy*. 1999, roč. 39, č. 32, s. 4.

⁴³ RATHOUSKÁ, Kateřina. Filip Topol – "Psí voják": Vzpomínka na zpěváka, pianistu, textaře, skladatele a spisovatele, který zemřel... In: *Čajovna* [rozhlasový pořad]. ČRo 3 – Vltava, 25. 6. 2013 19:00. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/cajovna/aktualne/_zprava/1228152.

⁴⁴ RUDIŠ, Jaroslav. Filip Topol: ...si nemám na co stěžovat. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 257, s. 1.

⁴⁵ TOPOL, Filip. *Karla Klenotníka cesta na Korsiku*. Vyd. 1. Praha: Maťa, 1999, s. 13.

⁴⁶ TOMÁŠ, Filip. Křehký klid Karla Klenotníka. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 137, s. 13.

určena, ale vzhledem k tomu, že na jedné hotelové recepci Klenotník zmiňuje vysílání přenosu Olympijských her z Barcelony, je situována do léta roku 1992.

Psaní cestopisů či románů o putování není v literatuře nic neobvyklého. Dokonce i v české polistopadové literatuře můžeme najít mnoho próz, kde slovo cesta figuruje již v názvu: Hnát Daněk – *Pouť a Cesta Hnátova* (1996), Václav Vokolek – *Cesta do pekel* (1999), Petr Placák – *Cestou za dobrodružstvím* (2001) atd. Topol však ve své novele představil typologicky odlišnou variantu psaní o cestě. Klenotníkovo putování navazuje na tradici romantických „sentimentálních cest“ 18. století.⁴⁷ Pouť, kterou hrdina vykonává, není jen poutí vnější, ale i vnitřní. Fyzická cesta pryč má být především psychickou cestou k sobě. „Když jsem psal Klenotníka, přemýšlel jsem, jakým ho budu psát stylem. Mohl jsem si zvolit styl dvacátého století, nevím jak ho přímo pojmenovat – rockový svět, beatnici, tak, jak píše Jáchym. Nebo se vrátit ke Stendhalovi. To druhé zvítězilo.“⁴⁸ Romantické gesto se objevuje již v archaizujícím názvu novely, a v podstatě se projevuje ve všech rovinách textu. Klenotníkova cesta hledání a poznání je navíc konfrontována s fenoménem turismu. Protagonistovy nejde o prázdninový útěk ze stereotypního života, ale především se snaží očistit svou duši a po návratu domů začít novou kapitolu svého života.⁴⁹

Hlavní dějovou linií je cesta Karla Klenotníka do Itálie. Klenotník chce ve svém nitru najít klid a mír, jelikož je unavený po těžké nemoci a srdcervoucím rozchodu s A. Za svůj cíl si vytyčí Korsiku, na které ho láká její exotika, divokost a název přístavu Bastia – „Bastia-Basta-Dost.“⁵⁰ Nevyklučuje však, že nakonec možná skončí někde úplně jinde.

Jeho cesta začíná v Praze. Bratr ho doprovází na autobusové nádraží Florenc, odkud odjíždí do Itálie. V autobuse mu dělá společnost dívka, jejíž přítomnost ho velice uklidňuje. Ve Veroně ho však opouští a Klenotník zůstává odkázán pouze sám na sebe. Svůj pocit osamělosti a strachu si částečně odůvodňuje tím, že musel vyrůstat v komunistickém režimu: „ (...) napadlo mě, že to je strach, vypěstovaný jakoby mimoděk zruďným komunismem, který do té doby vládl v mé zemi.“⁵¹

⁴⁷ MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště*. Praha: Brána, 2000, s. 150.

⁴⁸ RUDIŠ, Jaroslav. Filip Topol: ...si nemám na co stěžovat. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 257, s. 3.

⁴⁹ BLÁHOVÁ, Kateřina. Filip Topol: Karla Klenotníka cesta na Korsiku. In: HRUŠKA, Petr a kol. *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008, s. 515.

⁵⁰ TOPOL, Filip. *Karla Klenotníka cesta na Korsiku*. Vyd. 1. Praha: Maťa, 1999, s. 31.

⁵¹ TOPOL, Filip. *Karla Klenotníka cesta na Korsiku*. Vyd. 1. Praha: Maťa, 1999, s. 17.

V myšlenkách se neustále vrací ke ztracené lásce a ke zkušenosti léčby z alkoholismu.

První zastávkou na jeho cestě je Milán, ve kterém stráví dva dny. Ubytovává se v luxusním hotelu, kde stráví první noc. Setkání s lidmi omezuje jen na nutné rozhovory s číšníky a recepčním. Prochází místní uličky a kavárny, snaží se smířit se svou osamělostí. Lidé ho nevnímají a on nevnímá je. Jedinými svědky jeho bloumání jsou agresivní holubi, kteří mu postupem času začnou připadat jako ta nejroztomilejší stvoření na světě. Většinu prvního dne nakonec stráví na hotelovém pokoji s Plíživou – nejobludnějším démonem, který v něm probouzí strach a úzkost. Další den se probudí bez její přítomnosti. Má dobrou náladu, ovšem jen do okamžiku, kdy je mu kvůli nevhodnému oblečení znemožněn vstup do katedrály Narození Panny Marie. Chvilí poté má v parku incident s policisty, kteří si myslí, že je drogový dealer. Když zjistí, že je pouhý turista, který si na lavičce vychutnává svačinu, ani se mu neomluví. Klenotník je průmyslovým městem a chováním místních obyvatel naprosto zklamán a znechucen. Další den se stěhuje do hostelu na periferii města, které připomíná spíše *obludárium* než ubytovnu pro turisty. Jednu noc v něm s velkým sebezapřením přečká a další ráno odjíždí do Janova.

V Janově má pocit, že se ho město snaží rozdrtit. Ihned se proto vydává vlakem do nedalekého městečka Santa Margherity. Cestou přemýšlí o sebevraždě. Při procházce na mořském pobřeží je na chvíli naplněn klidem, který je znenadání přerušen další návštěvou Plíživé. V hotelovém pokoji rozjímá nad smrtí. Vzpomíná na svůj pobyt v nemocnici, kdy se lékaři ve vedlejším pokoji marně snažili zachránit život mladé ženy. Plíživá ho nakonec dožene až k pláči. Sebelítost se však mění ve výbuch vzteku vedoucímu ke katarzi. V hotelovém pokoji se Klenotník rozhodne skoncovat s minulostí – prstýnek od A., který nosí na řetízku kolem krku, spláchne do záchodové mísy. Ví, že od této chvíle už bude schopen zvládat sám sebe, své problémy, obsese i traumata. „Jsem muž. Tady na světě. A tohle je můj život. A já ho chci a já ho prožiju. Sám.“⁵² Smiřuje se se svou minulostí a samotou.

Uvědomuje si, že na Korsiku už nechce, protože našel svůj vlastní, znovuzrozený ostrov – svou osamělost. „Místo, které není na žádné mapě

⁵² TOPOL, Filip. *Karla Klenotníka cesta na Korsiku*. Vyd. 1. Praha: Maťa, 1999, s. 64.

a ke kterému znám cestu jenom já.“⁵³ Nakonec se vydává vlakem do Benátek. Do města, ve kterém je konečně šťastný a do kterého se ihned zamiluje.

Jak jsme již zmiňovali, hlavní postava Karel Klenotník je Topolovo alter ego a jakýsi nástupce Killiána Nedoryho. Na rozdíl od Nedoryho není ale tak pasivní a cynický. Klenotník je statečný člověk, který se dívá dopředu. Protagonistovo jméno je mluvící podle jeho duševních vlastností – svou přecitlivělou duši opatruje jako klenot. O jeho vzhledu nic nevíme, Topol však doplnil úvodní stránku ilustrací Klenotníka, který je mu nápadně podobný. O autorské sebeprojekci tedy nemůže být pochyb. Protagonista je zhruba v Kristových letech. Na cestu se vydává jako vyléčený alkoholik – alkoholu tedy již neholduje (až v Santa Margheritě si dává sklenku vína k večeři), ale o to víc kouří. Má nejen rozbolavělé tělo, ale také duši a srdce po rozchodu s milovanou A. Ze zániku tohoto vztahu se neustále obviňuje. O A. se čtenář nic nedozvídá, snad jen to, že dala Klenotníkovi prstýnek, který nosí na řetízku kolem krku. Klenotník se snaží ve svém životě znovu najít rovnováhu. Je to zlomený člověk, který si neustále klade existenciální otázky. Aleš Haman ho dokonce označuje za následovníka Máchova Viléma.⁵⁴ Celou pouť protagonista rekapituluje a hodnotí z blíže neurčeného časového odstupu.

Klenotníkův vnitřní monolog se často proměňuje v dialog. Veškeré hlasy své rozervané duše personifikuje a konverzuje s nimi. Ptakola je jeho anděl strážný, který jej uklidňuje. Plíživá je nejobludnější démon, královna marnivosti, nemůže se jí zbavit. S Plíživou ve své hlavě vede dialogy nejčastěji, je to jeho nejistota, úzkost. „Kde je láska? – Tu jsi zničil. – Kde je naděje? – Sotva doutná. – Existuje cíl? – Až za mnoha cíly. – Co mám dělat? – Co chceš. – Mám zemřít? – Tvoje věc. – Kdo jsi? – Já jsem ty...“⁵⁵ Zároveň se ho snaží svými otázkami přivést na správnou životní cestu. Na své pouti se protagonista snaží najít Štěstěnu, kterou nakonec potkává v Benátkách. „Byl jsem šťastný. Byl jsem zamilovaný. Zamiloval jsem se do města.“⁵⁶

Klenotníkova cesta začíná v Praze na Florenci a končí v Benátkách. Směřuje tedy na jih a zároveň z porevolučního Východu na Západ. Za svůj cíl si nejprve vytyčuje Korsiku, ale nevyklučuje možnost, že možná skončí jinde.

⁵³ TOPOL, Filip. *Karla Klenotníka cesta na Korsiku*. Vyd. 1. Praha: Maťa, 1999, s. 66.

⁵⁴ HAMAN, Aleš. Prozaický klenot o novém Vilémovi. *Nové knihy*. 1999, roč. 39, č. 32, s. 4.

⁵⁵ TOPOL, Filip. *Karla Klenotníka cesta na Korsiku*. Vyd. 1. Praha: Maťa, 1999, s. 34.

⁵⁶ Tamtéž, s. 68.

Při cestě autobusem do Itálie popisuje města a krajinu, které sleduje přes okno. Po zdolání Alp projíždí například italským Neranem, Bolzanem či Veronou.

První zastávkou na jeho cestě je Milán. Pobytu v Miláně je v textu věnován největší prostor, kvůli podrobnému vykreslení úzkostných stavů protagonisty, které v něm město vyvolává. Od první chvíle na něj působí velmi hlučně a nepřátelsky. Tamější zvuky, jako by ho fackovaly. Zároveň v něm vyvolávají různé hudební asociace, které mu působí skoro až psychické utrpení. „Vezmeme-li motocykly jako děla a automobily jako tanky – jejich počínání vytvářelo velkolepý chaotický soulad, šílenou disharmonickou fugu, ale přece jenom fugu.“⁵⁷ Uvažuje nad tím, jestli tak na něj město působí kvůli jeho vnitřnímu rozpoložení, nebo jestli takové je i ve skutečnosti. Opouští rušné ulice (via Dante, via Cavallotti, via Buonaparte) a milánský *genius loci* se snaží nalézt alespoň ve slavných katedrálách. Bohužel zjišťuje, že i spirituální památky průmyslového města se změnily v pouhé turistické atrakce. I přes naprosté zklamání nakonec cítí, že ho město posílilo. Pokračuje v pouti, dál na jih. V Janově, ve kterém plánoval strávit několik dní, přestoupí jen na jiný vlak. Městské prostředí ho drtí. Uleví se mu až v pobřežním městečku Santa Margherita. Uklidňuje jej moře a otevřený prostor.

Všem navštíveným místům lze přisoudit symbolická platnost, jelikož reflektují protagonistovo duševní rozpoložení. Topol tedy do kontrastu staví rušné, uzavřené prostředí velkoměst a prostředí otevřené, harmonické krajiny. Staví proti sobě ztrápeného poutníka a rušný svět. Teprve v harmonickém prostředí může jeho hrdina najít klid. Za harmonické jsou vnímány i cílové Benátky, město zamilovaných a zároveň dějiště mnoha literárních děl.

Jazyk novely je spisovný, místy velmi poetický a stylizovaný, je archaický a zdobný. Klenotník vede vnitřní dialogy a klade si otázky, které však zůstávají nezodpovězeny. V textu jsou četné apoziopese (*co se se mnou bude vlastně dít..., vždyť život je úžasný ve své pestrosti a hloubce...*), vulgarismy (*zasraní, zkurveného, děvka*) a poetismy (*pachovůně, hnojsmetiště*). Na cestě po Itálii se snaží dorozumět pomocí francouzštiny (*s'il vous plaît*) a angličtiny (*baby-sitter, I'm sick*). Italská slova si vyhledává ve slovníku (*cafeterie, bon giorno, aqua minerale*). V Milánu potkává Američana, který mluví směsicí češtiny a ruštiny: „Ještě ja nigdy

⁵⁷ TOPOL, Filip. *Karla Klenotníka cesta na Korsiku*. Vyd. 1. Praha: Maťa, 1999, s. 19.

neviděl, že by čelavěk čítal biblja a kuril cigarety pritom.“⁵⁸ K umocnění pocitů používá citoslovce (*pchá, blebleble, hiholalalá*).

V textu najdeme velké množství přirovnání (*chrochtáš tu jak svině, která nemůže najít lanýže; katedrála svítila jako nevěsta*), personifikací (*postel ke mně vztahovala roztoužené paže; vlak šněroval rozpálené pobřeží*) či oxymoronů (*mlčenlivý smích nemocnice*). Na působivosti dodává především slovesná archaizace (*blahořeče osudu; domnívaje se; leč něco nebylo v pořádku*).

4.3 Zápisky milencovy

Zápisky milencovy jsou vtípnou a ironickou básní v próze, kterou Topol napsal v roce 2001. Samostatně *Zápisky* nikdy nevyšly, byly však zařazeny do prozaického souboru *Tři novely*. Jedná se o nejkratší a zároveň poslední prozaický text, který za svého života napsal. Sám autor text označuje za pohádku, která vznikla na základě jeho realistického zážitku. Je inspirována jeho lednovým pobytem v Hamburku, kde bydlel ve vymrzlém ateliéru svého přítele a skládal nové písňové texty. Právě tam se zamiloval do zimy.⁵⁹

Kritikou byl text přijat velice rozpačitě. Spíš než o novelu se ve skutečnosti jedná o báseň v próze, proto je zarážející, že se Topol rozhodl ji vydat právě v souboru *Tři novely*. Literární kritička Anna Cermanová v recenzi pro *Tvar* uvádí, že nebýt autorova populárního jména, tento text by pravděpodobně nikdy nespátril tiskařskou čerň – a podle Cermanové právem.⁶⁰ Souhlasíme s tím, že zařazení do souboru novel je poněkud problematické, rozhodně si však nemyslíme, že *Zápisky* měly zůstat v zapomenutí, možná by ale lépe fungovaly jako písňový text. Topol chtěl nejspíše čtenářům poskytnout text ze své novější tvorby a poukázat na to, že je i obstojný básník milostné poezie a má odvalu psát i jiné žánry než prózu a písňové texty. Jak v závěru textu tvrdí, jeho cílem bylo zachytit svědectví o lásce – nic víc, nic míň.

U *Zápisů* se nebudeme zabývat analýzou prostoru, jelikož prostředí, ve kterém se příběh odehrává, není pro interpretaci důležité. Jazyková stránka bude podrobněji nastíněna u analýzy postav – na první pohled je z ní však patrné,

⁵⁸ TOPOL, Filip. *Karla Klenotníka cesta na Korsiku*. Vyd. 1. Praha: Maťa, 1999, s. 51.

⁵⁹ FALTÝNEK, Vilém. Filip Topol zamilovaný do zimy. *Český rozhlas* [online]. 2005 [cit. 14-03-2017]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/knihy/filip-topol-zamilovany-do-zimy>.

⁶⁰ CERMANOVÁ, Anna. V temných vodách pod hladinu nevidíš. Leccos nečekaného vyplave. *Tvar*. 2007, roč. 18, č. 2, s. 19.

že se jedná o Topolovu pozdější tvorbu. Formální stránka textu je tentokrát důležitější než obsahová, je v ní znatelné autorovo životní zklidnění.

Text o lásce mladého páru je členěn do devíti krátkých zápisů, které jsou rozepsány na pouhých pěti stránkách. Je psán v ich-formě spisovnou češtinou. Protagonista vypráví, jak poprvé spatřil svou milenkou na vlakovém nádraží a ihned se do sebe zamilovali. Nastěhovali se spolu do bytu na periferii města, ve kterém byl předtím skladován led. Partneři žili jen jeden pro druhého, i když partnerka byla velmi tajemná a chladná. Jednoho rána byla velmi neklidná. Protagonista se snažil přijít na to, proč. Zjistil, že jeho chladné dáme se nelíbí jeho hra na piano. „Já vím, hraješ na piano... To je dobrý nástroj, uznávám. Ale přesto, víš, ten jeho teplý zvuk, to jeho hřejivé dřevko... Připadá mi, jako kdybys chodil...co chodil – jako kdybys žil v bačkorách, ve vatě, v peřině... Občas hraješ, že by tály i ledovce...“⁶¹ Navrhla mu, aby místo piana začal hrát na cembalo, které má ledový zvuk a zní, jako když mráz kreslí květy do oken. Poté z bytu znenadání zmizela. Protagonista byl zoufalý, jelikož se nevracela ani v noci. Složil pro ni píseň, na usmířenou a doufal, že se mu povede přivolat ji k sobě hudbou. V textu písně jí slíbil, že se kvůli ní změní. Uvědomil si, že jeho milá je zima, královna ledu a sněhu. Ráno, když se protagonista probudil, byla jeho partnerka zpět. Řekla mu, že o nástroji, na který by měl hrát, přemýšlela a uvědomila si, že se jí nejvíc líbí zvuk varhan v chladném kostele. A tak zůstali pohromadě. Žijí spolu a jsou šťastni. Protagonista se snaží najít si práci jako varhaník v nedalekém kostele, aby spolu dál mohli žít – jak jinak, než v chladu. Své zápisky, *Zápisky milencovy*, vložil do láhve a hodil do Labe. 20. února 2001 je vylovili finští rybáři v Severním moři.

Nejdůležitějším znakem textu je vtip a ironie. Topol se snaží poukázat na chlad ve vztazích v dnešním světě. Na druhou stranu je text svědectvím o lásce, její oslavou. Protagonista se snaží zahřát tím, že objímá svou milovanou Zimu, a vyprávěním o tom se snaží zahřát i čtenáře. Vtip je ukryt především v jazykové stránce – milenčina láska nehřeje, ale chladí, místo zčervenání zřívá atd.

V novele vystupují pouze dvě postavy – bezejmenný protagonista a jeho partnerka. Jejich podoba a charakter nejsou čtenáři představeny. Protagonista přijíždí do blíže nespecifikovaného města na severu a doufá, že v něm nalezne klid. Na první pohled se zamiluje do dívky, kterou potká na nádraží. Jeho láska je

⁶¹ TOPOL, Filip. *Tři novely*. Vyd. 2. Praha: Maťa, 2006, s. 95.

opravdová, pro svou milou je ochotný udělat cokoli. Živí se jako hudebník. Ze všeho nejvíc miluje hru na piano, když však jeho partnerka chce, aby hrál na cembalo (později na varhany), je ochotný to pro ni udělat. Ze svého dosavadního života obětuje cokoli jen proto, aby spolu zůstali. Postupem času mu dochází, že jeho milá je Zima. I když ví, že by se bez její přítomnosti možná měl lépe, život bez ní si už nedokáže představit. „Už vím, kdo jsi, milenko mrazivá... / Toho se nelekám, rád zmrznu zaživa! ... Víím, jsi Zima, královna ledu a sněhu.../ Vrať se! Zemřu rád pro tvoji třeskutou něhu...“⁶²

Postava druhá – královna ledu a sněhu – protagonistu na nádraží čekala. Od chvíle jejich seznámení městem vládou kruté mrazy. Ona z toho má nesmírnou radost, ji samotnou chlad doprovází na každém kroku. Při jejích polibcích tuhne krev v žilách a naskakuje husí kůže. Když se stydí, nezčervená, ale zřialoví. Největší radost má, když jejímu partnerovi zmrzne nealkoholické pivo za oknem. Protagonista má někdy pocit, že na něj nesáhla milenka, ale smrt. V její přítomnosti se celý třese a dech se mu mění v páru. S její osobností je spojeno mnoho slov implikujících zimu – sníh, led, mráz, jinovatka. Příhodné je tedy jak vysvětlení, že dívka by mohla být velice chladná žena, nebo personifikovaná zima. Přikláníme se k druhé možnosti, a to hned ze dvou důvodů. Pro Topola je typické, že ve svých povídkách a novelách často personifikuje různé pocity a vnitřní hlasy (např. dědeček Alkohol v povídce *Na zdraví*). V jednom rozhovoru navíc prohlásil, že text psal v době, kdy se zamiloval do zimy.⁶³ Zároveň však v posledním zápisku píše, že novela má být především svědectvím o lásce, „jeden z milostných příběhů, kterých je na tomto studeném Světě podle mého čím dál tím méně.“⁶⁴

⁶² TOPOL, Filip. *Tři novely*. Vyd. 2. Praha: Maťa, 2006, s. 96.

⁶³ FALTÝNEK, Vilém. Filip Topol zamilovaný do zimy. *Český rozhlas* [online]. 2005 [cit. 14-03-2017]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/knihy/filip-topol-zamilovany-do-zimy>.

⁶⁴ TOPOL, Filip. *Tři novely*. Vyd. 2. Praha: Maťa, 2006, s. 97.

4.4 Jako pes

Soubor povídek *Jako pes* vydalo nakladatelství Revolver Revue v roce 2013. Kniha obsahuje tři povídky z poloviny 80. let, představují tedy Topolovu ranou tvorbu. Před rokem 2013 nikdy nebyly oficiálně publikovány. V letech 1984–1985 dvě z nich – *Na zdraví* a *Den a noc* – vyšly v samizdatové edici Edice pro více, kterou založil výtvarník a redaktor Viktor Karlík. Třetí z nich, povídku *Jako pes*, ve stejném období vydal Topol na vlastní náklady.

Právě Karlík na povídky opět narazil v roce 2012 při práci na své knize *Podzemní práce / Underground Work* a rozhodl se je publikovat oficiálně. Topol byl velice překvapený, že prózy v minulosti napsal, naprosto na ně zapomněl. Karlík mu jejich nálezem způsobil doslova „zvláštní šokovou terapii“.⁶⁵ Dialog mezi autorem a vydavatelem dobře ilustruje, v jakém sebezničujícím tempu prožil Topol velkou část svého života. Po oslovení souhlasil s jejich souborným vydáním, dokonce si přál, aby kniha byla graficky obohacena o Karlíkovy dobové práce. Text tedy doplňují upravené obrazy z roku 1984 – *Hlava a účtenky* a *Dvě účtenky*, které jsou přímým svědectvím o chvílích, které Topol s Karlíkem společně strávili v dnes již neexistující Malostranské kavárně. Obsah původních textů nebyl pozměněn, došlo pouze k opravě překlepů a tiskových chyb. Topol se tedy na přípravě souboru podílel, ale vydání se již nedožil – zemřel den před křtem knihy. Již pět dní po Topolově smrti byla kniha beznadějně vyprodána.⁶⁶

Leitmotivem všech tří povídek je vášeň pro alkohol, klasickou hudbu a ženy. Jsou lokalizovány do prostředí autorova dětství a dospívání, na Malou Stranu. Tato pražská čtvrť je v nich zásadní a vyzdvihovaná, čehož si všímají i kritici – Ivan Hartman ve své recenzi dokonce knihu označil jako Topolovy povídky malostranské.⁶⁷ Jednotlivé příběhy pojí bezejmenný protagonista – Topolovo alter ego, které se po většinu svého vyprávění cítí „pod psa“. Stylizuje se do romantického štvance, který v opilosti či kocovině bloudí magickou Prahou. Jeho vyprávění chvílemi připomíná fantastické prostředí Arbesových romanet, chvíli nato se mění

⁶⁵ TOPOL, Filip. *Jako pes*. Vyd. 1. Praha: Revolver revue, 2013, s. 53.

⁶⁶ MAZÁČOVÁ, Petra. *Jako pes: poslední zavytí Psiho vojáka Filipa Topola*. *Beinmag.com* [online]. 01-07-2013 [cit. 18-03-2017]. Dostupné z: <http://www.beinmag.com/cs/article/jako-pes-posledni-zavyti-psiho-vojaka-filipa-topola>.

⁶⁷ HARTMAN, Ivan. *Vyšly Topolovy povídky malostranské. Psi voják v nich vyslal do světa své dvojníky*. *Hospodářské noviny* [online]. 21-07-2013 [cit. 29-03-2017]. Dostupné z: <http://art.ihned.cz/knihy/c1-60286270-filip-topol-jako-pes-recenze>.

v surové undergroundové výlevy. Veškeré dění se točí kolem alkoholu. Protagonista se sice snaží poznat vyšší smysl bytí, ve všech povídkách ale nakonec vítězí jeho touha pít, rozervanecká touha zničit se co nejdřív. Dějová linie je v podstatě banální, všednost je však v každém textu v určitou chvíli narušena zjevením protagonistových bludů, jeho nečekaným chováním či jinými nadpřirozenými jevy. Povídky jsou pozoruhodné také po jazykové stránce. Pomocí obrazotvorného, barvitého jazyka, ve kterém nechybí přechodníky či archaické spojky, navozuje Topol atmosféru přelomu devatenáctého a dvacátého století, díky které povídky nepůsobí jen jako deník alkoholika.⁶⁸ Každá z nich navíc svou estetikou poukazuje na díla jiných významných českých spisovatelů – dialogy v *Na zdraví* připomínají rozpravy postav Ladislava Klímy, *Den a noc* nejvíc evokuje prostředí magické Prahy Jakuba Arbesa, a třetí, titulní povídka *Jako pes* už jen svým názvem odkazuje k *Procesu* Franze Kafky.

4.4.1 Na zdraví

Povídku *Na zdraví* Topol napsal v roce 1985. Věnoval ji jako dárek k Vánocům svým přátelům-našincům a vydána byla pod jeho pseudonymem T. Filip. Je psána ich-formou a vypráví ji zhruba dvacetiletý mladý muž – Topolovo alter ego. Čas, ve kterém se děj odehrává, není blíže specifikován. Víme jen, že začíná o Vánocích a končí v létě dalšího roku. Již z názvu je patrné, že tématem povídky bude alkohol – tentokrát personifikovaný.

Na začátku příběhu protagonista přemýšlí o tom, jak moc lidé pijí alkohol, a přiznává, že sám není žádný abstinents. Jednou v zimě jde Thunovskou ulicí, a když prochází kolem hostince U Krále brabantského, vytrhne ho z myšlenek d'ábelský hlas, který zní, jako když někdo na cirkulárce řeže kusy plechu. Chvíli se snaží hlas identifikovat, ale nepodaří se mu to. Od té doby ho však slychá stále častěji – podruhé v hospodě Na Bídě v Břevnově, potřetí když je na obědě v hostinci U Štíky. Komu hlas patří, si uvědomí, až když s přáteli sedí v jedné hospůdce na Karlštejně. Vychází z úst jednoho roztomilého staříka, který vypadá jak z pohádky a prozpěvuje si pijáckou písničku. „Ten stařeček, to nemůže být nikdo jiný než Alkohol! Sám Alkohol, d'ábelská síla ničící lidstvo od počátku věků!“⁶⁹

⁶⁸ KŮROVÁ, Zuzana. Filip Topol: Jako pes. *Literarni.cz* [online]. 2013 [cit. 08-04-2018]. Dostupné z: http://www.literarni.cz/rubriky/recenze/proza/filip-topol-jako-pes_9888.html#.WNp7hzuLQ2z.

⁶⁹ TOPOL, Filip. *Jako pes*. Vyd. 1. Praha: Revolver revue, 2013, s. 13.

Od té doby ho potkává v každé hospodě a pozoruje jeho chování. Alkohol vždy sedí někde v koutě, popíjí pivo a kouří. Protagonista začíná mít pocit, že se zbláznil a že dědeček je jen halucinace v jeho hlavě. Jednoho dne v létě se rozhodne jej oslovit. Jde do hospody ke Králi brabantskému, kde jeho hlas slyšel poprvé, a podle očekávání dědečka v hospodě najde. Přisedne si k němu a začne s ním diskutovat. Místo piva si objedná kávu, aby zachoval chladnou hlavu. Dědeček mu potvrdí, že je doopravdy Alkohol a že protagonistovo divoké chování sleduje již delší dobu. Vůbec mu nevadí odhalení jeho identity. Začne protagonistovi vyprávět, jak do jeho spárů v historii už padly různé umělecké osobnosti – Jack London, Edgar Allan Poe, Sergej Alexandrovič Jesenin ad. Vychloubá se tím, jak malířům vedl ruce při míchání barev, jak básníci psali básně na jeho oslavu a jak zničil řadu antických filozofů – ničení lidí je totiž jeho zaměstnání. Ze všech „svých přátel“ však Alkohol nejvíce vyzdvihuje Ježíše Krista – „Ostatně, co by si beze mne ten mladík počal? Žádná mše se beze mne neobejde. On mi vlastně tehdy hodně pomohl. Rozšířil mé pole působnosti.“⁷⁰ – a Ladislava Klímu – „Bezvadný společník, taky jsem ho pěkně prohnal... No a ten, vždycky po delší době, co jsme strávili spolu, neustále mlel něco o Absolutní Vůli a tak.“⁷¹

Protagonista se snaží Alkohola přesvědčit, aby nechal lidstvo na pokoji, a zároveň se snaží odolat tajemnému alkoholickému oparu, který se během jejich konverzace začne vznášet nad stolem. Nakonec Alkoholovi neodolá. Jeho tělo se začne chovat, jako kdyby byl opilý. Nemůže vůbec mluvit, zvrací, potácí se a musí se opírat o zeď. Snaží se ostatní hosty upozornit, že s nimi v hospodě sedí Alkohol a že postupně všechny zabije. Když však na dědečka Alkohola při obviňování namíří prstem, hostinská ho vykáže s hospody se slovy, ať nechá pana Bláhu na pokoji. Ten se jen usmívá pod vousy a ještě za protagonistu se spikleneckým mrknutím zaplatí útratu.

V povídce vystupují dvě hlavní postavy – bezejmenný protagonista, který příběh vypráví, a personifikovaný Alkohol. O protagonistovi se prakticky nic nedozvídáme. Víme jen to, že momentálně se svým přítelem připravuje experimentální divadelní hru a přestává chápat, co se děje s lidmi ve městě, že začali holdovat alkoholu, jako by měl přijít konec světa. Pár informací o jeho osobě si dokážeme vyvodit i z jeho rozhovoru s Alkoholem. Ze všech hostů v hospodě má

⁷⁰ TOPOL, Filip. *Jako pes*. Vyd. 1. Praha: Revolver revue, 2013, s. 17.

⁷¹ Tamtéž, s. 17.

jako jediný odvahu jej oslovit, Alkoholův ďábelský hlas však slyší všichni přítomní – nikdo ho však už nevnímá. Nejprve je nervózní, ale jak na něj začíná působit alkoholický opar, mění se na neklidného, skoro až zuřivého opilce.

Alkohol je v příběhu personifikován do postavy pohádkového dědečka. Má dlouhé bílé vlasy, brýle, v usměvavých ústech neustále třímá fajfku a při chůzi se opírá o hůl. Je nám tedy znám i jeho vzhled, což u Topolových postav není typické. Prozpěvuje si pijácké písně a jeho hlas přitom zní, jako když někdo řeže na cirkulárce kusy plechu. Alkohola protagonista potkává v každé hospodě. Vždy sedí u výčepu nebo někde v koutě, pije pivo z půllitru a z fajfky vypouští obláčky dýmu. Vychází z něj záření, které vytváří alkoholický opar a opíjí všechny hosty v okolí. Jak protagonista píše, *je to lišák* – i když se snaží dědečka předběhnout, vždy je v každé hospodě dřív – tím autor poukazuje na jeho všudypřítomnost.

Alkohol o sobě tvrdí, že je starý víc než dvacet tisíc let. Už si ani nepamatuje, kdo jej vymyslel. V každé větě dialogu protagonistu oslovuje – *synku, mladý muži, mladíku* – zdůrazňuje tím rozdíl jejich věku. Díky tomu, že žije již tak dlouho, potkal spoustu významných výtvarníků, hudebníků a spisovatelů. Chlubí se tím, kolik osobností v historii zničil, a zároveň se obhajuje, že kdyby měly silnou vůli, jeho svodům by odolaly. Otázkou ovšem zůstává, jestli by bez jeho přičinění vznikla tak geniální díla, jako například obrazy francouzského malíře Maurice Utrilla, protože právě Alkohol umělcům vedl ruce při jejich tvorbě.

Veškerá místa, na která autor odkazuje, jsou geograficky konkrétní. Děj začíná v Praze v Thunovské ulici, protagonista čtenáře postupně provádí hospodami na Malé Straně, Karlštejně, v Brně či Bratislavě. Všechny hospody, které navštěvuje, existují dodnes – výjimkou je břevnovská hospoda Na Bídě, která se nacházela v ulici Za Strahovem. Hlavním dějištěm je malostranská středověká krčma U Krále brabantského. Je to místo, kde protagonista poprvé slyší Alkoholův hlas a zároveň se zde později odehrává jejich dialog. Autor místo setkání jeho hrdinů nevybral jen tak náhodou. Alkohol ve svém vyprávění zdůrazňuje, že je starý víc než dvacet tisíc let a hospoda U Krále brabantského je jedna z nejstarších v Praze – Topol zvoleným místem tedy podtrhuje Alkoholovo stáří. Popis dějiště je ještě detailnější, autor se v něm snaží vystihnout především typickou hospodskou atmosféru. „Okna hospody byla pootevřená, valil se z nich dým cigaret, dýmek a doutníků spolu s bzučením hostů. Byla to jednolitá kulisa, kterou najdete v každé

hospodě. Občas bylo rozumět i celým větám, do toho cinkaly sklenice a vrzaly židle šoupající po podlaze.“⁷²

Jazyk povídky je převážně spisovný, výjimku tvoří promluvy dědečka Alkohola, který mluví obecnou češtinou. Při jeho vyprávění dochází k diftongizaci *y* » *ej* (*dorážej, nestačej, chtěj*), hojně užívá citoslovce (*tsss, pchá, ach*) a zdobněliny (*pivínko, věcička*). Při popisu hospodského prostředí autor často užívá expresivní jazykové prostředky (*ožralý, zčadím se, vůl zoufalý*). Jazyk je také do jisté míry poetický. Topol využívá metonymie (*nešťastná lebka*), metafory (*zablikal očkama, bzučení hostů*) či slangové výrazy (*cvaknu to za něj*). Autor na začátku povídky uvažuje nad tím, jak je celý svět – a především Praha – prosáklý alkoholem. Používá různá jazyková označení pro pití alkoholu a každému národu přiřazuje pro něj typické alkoholické nápoje. „(...) Američané od rána do večera drinkují, Francouzi, Italové apod. pijí víno, Rusové si vypalují mozky vodkou a lihem a Čechové statečně pivaří.“⁷³

4.4.2 Den a noc

Povídka *Den a noc* poprvé vyšla v samizdatové edici Edice pro více v roce 1985. Topol ji napsal mezi lety 1984–1985 a publikoval ji pod pseudonymem Čikina Břevnovský. Tragikomický příběh vypráví bezejmenný protagonista-skladatel a poměrně groteskně v něm zobrazuje jeden všedně nevšední den plný dadaistických příhod.⁷⁴ Povídka – především popisem magického prostředí Malé Strany a Svatomikulášského chrámu – připomíná romaneto Jakuba Arbesa *Svatý Xaverius*.

Protagonista se probudí brzo ráno a první věc, kterou vypustí z úst, je jadrné zakletí: „Do prdele...“ Tuší, že ho čeká neradostný den, ve kterém bude nějakým způsobem figurovat Wolfgang Amadeus Mozart. Pustí gramofon a začne si připravovat snídaní – kávu a čaj. Jeho špatné psychické rozpoložení však vážnou hudbu těžko snáší, připadá mu, že na něj nástroje útočí, a tak raději opustí byt a jde na procházku se psem. Po návratu domů mu pes začne trhat noty, takže protagonista upadá do ještě hlubší deprese. Najednou uslyší v pokoji

⁷² TOPOL, Filip. *Jako pes*. Vyd. 1. Praha: Revolver revue, 2013, s. 9.

⁷³ Tamtéž, s. 9.

⁷⁴ ŠPIČÁK, Jiří. *Jako pes: Topolova procházka s Potřebou pít*. *Rozhlas.cz* [online]. 25-07-2013 [cit. 19-03-2017]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiowave/kultura/_zprava/jako-pes-topolova-prochazka-s-potrebou-pit--1238532.

zarmoucený hlas, který říká: „Vidím i to, co nevidím. Slyšel jsem i kámen zpívat.“⁷⁵ Nevěnuje mu příliš pozornosti a začne cvičit etudu od Carla Czerného. Ale i jeho hudba na jeho psychiku začne útočit jako zběsilí sršni. Rozpláče se a psychickým vyčerpáním usne. Vzbudí se, až když zvony z chrámu sv. Víta odbíjejí poledne. Rozhodne se, že se opět vydá do ulic. Pocit, že ho každý kolemjdoucí odsuzuje pohledem, jej opět rozpláče. Nádherné počasí mu však po chvíli vykouzlí úsměv na tváři.

V Nerudově ulici před hostincem U Bonaparta potkává známého, se kterým údajně předchozí noc popíjel víno. „Poslyš, to víno, co jsme včera pili, bylo báječné. Je mi po něm dnes skvěle...“ Přítel otevřel ústa a za moment mu z nich vypadlo: „Ale vždyť jsme pili celý večer Rum!“⁷⁶ Uvědomění si nezřízenosti vlastního života v protagonistovi znovu vyvolá depresi. Dojde až na Břevnov a poté se vrací zpět domů. Usne, a když se probudí, opět slyší hlas pronášející větu: „Vidím i to, co nevidím. Slyšel jsem i kámen zpívat...“⁷⁷ Rozhořčeně mu odpovídá, že čím je, tím je rád.⁷⁸

Po nahlédnutí do diáře se rozhodne zpříjemnit si den tím, že vynechá prohlídku u nenáviděného zubaře a raději se vydá cvičit na varhany do pražské Lorety. Na cestě jej doprovází Potřeba cvičit a Deprese – dva z jeho obludných démonů. V kostele, ve kterém podle legend straší, nevydrží moc dlouho. Po zádech ho neustále laská ledová ruka, a když se na kůru zjeví duch zakladatelky kaple, rozhodne se pro útěk. Odhazuje Potřebu cvičit, místo které se na scéně objevuje Potřeba pít. „Za chvíli tu však byla jedna její příbuzná, a to Potřeba pít. Spolu s Depesí se chytily kolem pasu a s vrněním mne objaly, laskaly mne a šeptaly mi do uší sladké nesmysly...“⁷⁹ Tyhle dva běsi ho zavedou do hospody na Klamovku, kde se opije. Když už ho číšník nechce obsloužit, vydává se zpět domů. A Potřeba pít ho cestou opouští.

Na Smíchově ho zastaví policie. Nemá u sebe občanský průkaz, ale naštěstí nedojde k žádnému konfliktu, pokračuje tedy v cestě. Na Malostranském náměstí před chrámem sv. Mikuláše zažije šok – zaslechne varhanní melodii Mozartovy *Lacrimosy*. Svou Depesí nechává opřenou o zeď a po špičkách se vydává

⁷⁵ TOPOL, Filip. *Jako pes*. Vyd. 1. Praha: Revolver revue, 2013, s. 25.

⁷⁶ Tamtéž, s. 27.

⁷⁷ Tamtéž, s. 28.

⁷⁸ Aluze na báseň Jana Nerudy – *Vším jsem byl rád*.

⁷⁹ TOPOL, Filip. *Jako pes*. Vyd. 1. Praha: Revolver revue, 2013, s. 30.

do chrámu, aby zjistil, kdo hraje na varhany. Na kůru spatří postavu opřenou o zábradlí, která ho upřeně pozoruje. Po chvíli k němu promluví rozechvělým hlasem: „Vidím i to, co nevidím. Slyšel jsem i kámen zpívat...“⁸⁰ S hrůzou si uvědomí, že je to sám Mozart, a téměř neslyšně z úst vypustí pouhá dvě slova: „Do prdele...“

V povídce vystupuje pouze emočně labilní protagonista a jeho personifikovaná vnitřní rozpoložení – Potřeba pít, Deprese a Potřeba cvičit. Zhruba dvacetiletý mladý hrdina vypráví svůj příběh v ich-formě. Má úzkostné stavy, ze kterých často přechází do hysterického smíchu a nervozity. Kvůli nezdravému životnímu stylu a depresi je na pokraji nervového zhroucení. Nevládá kritiku od ostatních, cítí se zrazena velmi často se rozpláče kvůli maličkostem – stačí, aby mu došla zubní pasta, a ihned zpanikaří. Velký vliv na jeho psychický stav má hudba, momentálně v něm prohlubuje depresi. Tvrdí, že ještě nikdy nezažil radost: „jak mi někdy může vymizet radost, když jsem ji ještě nepocítil?“⁸¹ Veškeré své neúspěchy zveličuje. Snaží se navodit obraz sebe jako mučedníka, což ve výsledku místy působí směšně. V jednu chvíli se čtenáři omlouvá za to, že je takové „hovado“.

Topol v povídce opět poukazuje na tíhu doby. Protagonista potkává psychologa, který jeho generaci označuje za problémovou, chvíli nato už opět sám v hospodě na Klamovce zapíjí přítele, který je ve vězení. Do autobiografického hrdiny autor promítá vlastní psychické stavy, a jak je u jeho hrdinů typické, i protagonista povídky *Den a noc* žije velmi sebezničujícím tempem – každé ráno „zpívá Kašlací árii“ a nedělá mu problém na posezení vypít osm piv a sedm rumů.

Jak jsme již předešle, vypravěč svá vnitřní rozpoložení personifikuje. Potřebu pít a Depresi vnímá jako své dvě družky. Ve vyprávění se objevuje také Potřeba cvičit, což je protagonistova potřeba cvičit na varhany. Je to jakýsi policista, který dohlíží na to, aby hrdina plnil své povinnosti a nepromarnil svůj talent. Potřeba cvičit ho drží nad vodou, ale vyvíjí na něj velký nátlak. Někdy se jí tedy musí zbavit a vyměnit ji za Potřebu pít. Potřeba pít touží být uspokojena, a tak se hrdina snaží vypít co nejvíc alkoholu, aby se opět schovala do ústraní. Její nejlepší přítelkyní je Deprese. Ta protagonistu doprovází na každém kroku, vykračuje si vedle něj jako pozůstalý v pohřebním průvodu. Pod vlivem alkoholu se chová velice drze a začíná

⁸⁰ TOPOL, Filip. *Jako pes*. Vyd. 1. Praha: Revolver revue, 2013, s. 34.

⁸¹ Tamtéž, s. 22.

být vášnivá. Úsměvný moment nastává ke konci povídky, kdy protagonistu zastaví policisté a chtějí vidět neexistující občanský průkaz Deprese. Protagonista se za ni zaručuje a odvětí jim, že už neví, co by si bez ní počal.

Veškerá místa v příběhu jsou opět geograficky konkrétní. Většina situací se odehrává na Malé Straně – protagonista zde žije, chodí cvičit do kostelů na varhany a zavítá i do malostranských hospod. Důležitým místem je protagonistův byt. V textu není upřesněno, kde přesně se nachází, z vyprávění ale vyplývá, že nejspíš kousek od Nerudovy ulice. Protagonista několikrát zmiňuje, že má z okna výhled na Vltavu. Nabízí se tedy možnost, že by se mohlo jednat o autobiografický prvek – Topol v té době bydlel na Malé Straně v ulici U Lužického semináře. Byt je protagonistovo útočiště před okolním světem, ale i tohle prostředí na něj po nějaké době začne působit depresivně. Když je dlouho sám doma, musí vyrazit do ulic, jenže ve městě ho po chvíli opět začne svírat zvláštní, úzkostný pocit, a tak se vrací zpět domů. Jedná se tedy o jakýsi cyklický pohyb mezi otevřeným a uzavřeným prostorem. Z bytu nejčastěji vychází, když ho navštíví jeho Potřeba pít nebo Potřeba cvičit. Potřeba cvičit ho zavádí do Lorety, Potřeba pít nejčastěji do hospod v Nerudově ulici (U Dvou slunců, U Bonaparta) nebo do smíchovské Klamovky, kde vždy potká mnoho přátel.

Protagonistův jazyk je při vyprávění převážně spisovný, nespisovné výrazy se objevují v přímé řeči. Hojně užívá archaické výrazy (*kteroužto, leč, vůkol*), nadávky (*děvkaři, prasata, hovado*) a hudební terminologii (*presto, adante, trylky*). Častá jsou také obrazná pojmenování – personifikace (*ze stojánku na noty se šklebila Mozartova sonáta*), metonymie (*Schuberta odfluguji*), přirovnání (*mrštil jsem po něm metronomem jako Zeus bleskem*) či velmi působivé metafory (*z okna pozoroval, jak Bůh rozhazuje racky nad řekou*).

Topol využívá i nadsázku a vtíp. Při popisu nenáviděné návštěvy zubaře své úsměvné zážitky rýmuje, což text jazykově obohacuje. „Já: „Dobrý den, pane zubaři, / mému zubu se zas nedaří!“ / On a sestřička: „Nevadí, my to známe. / Všechny vám dnes vytrháme!“⁸² Pro zdůraznění neustálého protagonistova alkoholového opojení v některých větách dochází k inverzi. „Vždyť rum pili jsme celý večer?!“⁸³ Topol do povídky zašifroval i dvě aluze. První z nich odkazuje na básnickou sbírku Fráni Šrámka *Života bído, přec tě mám rád* – „kde jsem

⁸² TOPOL, Filip. *Jako pes*. Vyd. 1. Praha: Revolver revue, 2013, s. 29.

⁸³ Tamtéž, s. 27.

se pokoušel zapomenout na bídu, kterou přec mám tak rád⁸⁴ – druhá je odkazem na báseň Jana Nerudy *Vším jsem byl rád* – „A čím jsem byl, byl jsem rád.“⁸⁵

4.4.3 Jako pes

Posledním textem v souboru je titulní povídka *Jako pes*. Topol ji napsal v roce 1985 a již z názvu je patrný odkaz na finále Kafkova *Procesu* – protagonista se ve svém vyprávění totiž jako pes zostudí před svou někdejší milenkou.

Povídka je uvedena citátem Sylvie Plathové⁸⁶, který vystihuje hrdinovo vnitřní rozpoložení a postupnou gradaci příběhu: „Tak divoký vítr / nebude trpět zevlování: musí kvílet.“⁸⁷ Protagonista žije bohémským, pro něj však již stereotypním životem. Jednoho dne se rozhodne svůj život změnit – veškeré špatné emoce, které vždy dával velmi prudce najevo a ubližoval tím lidem kolem sebe, se snaží v sobě potlačit. Nakonec je ale neudrží a všechno nahromaděné zlo v něm vybuchne – doslova kvílí.

Povídka začíná hospodským dialogem, ve kterém protagonistovi opilý přítel Ladislav vyčítá jeho špatný životní styl. Údajně mu alkohol zatemňuje mozek, kvůli nevydařeným vztahům myslí na sebevraždu a především se na svět dívá přes růžové brýle – neustále si upravuje skutečnost tak, aby neviděl jeho pravý význam. „Musíš se na věci dívat ne přes nějaký pavučinovej filtr, ale na věci nahý, obnažený na kořen, na podstatu, vsakovat je do sebe celý, až se budeš třást jako pes! Jako pes, sakra!“⁸⁸ Protagonista během rozhovoru přiznává, že prožívá krizi, ve které se mu všechny jeho ideje a hodnoty rozpadly na prach. Při cestě domů si uvědomuje, že má Ladislav pravdu, ale neví, jak svůj život změnit. Jeho deprese se ještě prohloubí, když začne přemýšlet nad všemi špatnostmi a podrazy, které provedl svým blízkým. Začne rozebírat své nitro a najednou si vzpomene na Annu, dívku, se kterou se před sedmi lety rozešel a která je už několik let vdaná za jeho přítele Viktora, s nímž má dvě děti. Rozhodne se jí zatelefonovat. Při rozpačitém hovoru se spolu domluví, že za ní další den přijede.

⁸⁴ TOPOL, Filip. *Jako pes*. Vyd. 1. Praha: Revolver revue, 2013, s. 28.

⁸⁵ Tamtéž. s. 28.

⁸⁶ Sylvia Plathová byla Topolova oblíbená spisovatelka, Psi vojáci v začátcích zhudebňovali její básně.

⁸⁷ TOPOL, Filip. *Jako pes*. Vyd. 1. Praha: Revolver revue, 2013, s. 36.

⁸⁸ Tamtéž, s. 38.

Následující den tedy odjíždí do Roudnice a při cestě vlakem se pokouší vystřízlivět z kocoviny. K Anně a Viktorovi přijíždí krátce po obědě. Společnou konverzaci začnou u láhve červeného vína. Protagonista je omámen jejich rodinnou harmonií a snaží se, aby na něm nebylo znát, že mu víno začíná stoupat do hlavy. Viktor musí na chvíli odejít, a tak hlavní hrdina s Annou a dětmi zůstává sám. Vydávají se na procházku k Labi a protagonistovi začíná celá situace připadat absurdní. „Mohly to být mé děti a má žena. A přesto jsem nevěděl, jestli bych to chtěl. Nerozuměl jsem tomu, nerozuměl jsem si.“⁸⁹ Sice se přetvařuje, ale Anna si postupně začíná všimnout, že s ním není něco v pořádku. Myslí si, že je stále zničený z jejich rozchodu, a trápí ji to. On jejich společnou minulost už nechce rozebírat, a tak se oba přetvařují dál. Po večeři se i s Viktorem vydávají do místní hospody. Všichni tři se dobře baví. Omámen Anninou krásou a dobrou náladou si hrdina přestává hlídat, kolik alkoholu už vypil. Najednou cítí, že veškerá zloba, která se v něm v poslední době usadila, se snaží dostat ven. Uprostřed přátelského rozhovoru na ně z ničeho nic začne rvát, zuřivě na oba chrlí veškerou špínu svého nitra. Uklidní se až ve chvíli, kdy se Anna rozpláče – stydí se a prvním ranním vlakem odjíždí zpět do Prahy. Po této nevydařené návštěvě se cítí ještě hůř, než předtím, a tak svůj žal zapíjí v hospodě.

Prvním, kdo protagonistův postupný rozpad pozoruje, je Ladislav. Sám už krizi, kterou hrdina prochází, zažil, a tak se snaží otevřít mu oči. Zároveň mu jeho úzkostné vnitřní rozpoložení vyčítá. Ladislav většinu času tráví v hospodách čtvrté cenové skupiny, je věčně přio opilý, absolutně nedbá o svůj vzhled a mluví velmi sprostě. Přesto se snaží protagonistu přivést na správnou životní cestu – on si svou našel, nejdřív ale musel trpět. „Takže buď budeš trpět, až budeš srát krev, nebo někam zalez a zkoušej si dál ten život vobcházet. A pak de vo to se umět v utrpení radovat, jako umět v běsnění spát.“⁹⁰

Anna, protagonistova bývalá milénka, je krásná, usměvavá žena plná energie. Je vdaná a má dvě děti – dceru Elišku a syna Davida. O svém bývalém milenci poslední dobou slýchá jen od přátel, podle kterých propadl alkoholu a nedokáže si udržet dlouhodobý vztah. Anna má pocit, že k ní stále něco cítí, a proto ani nemá odvahu se mu sama od sebe ozvat, i když by pravděpodobně chtěla. Své podezření si potvrdí při jejich nočním telefonátu. Po jeho příjezdu do Roudnice se mu snaží

⁸⁹ TOPOL, Filip. *Jako pes*. Vyd. 1. Praha: Revolver revue, 2013, s. 45.

⁹⁰ Tamtéž, s. 38.

domluvit, aby přestal pít alkohol a dal si všechny vztahy do pořádku. Snaží se zjistit, proč se jeho život tak změnil k horšímu. Má pocit, že za všechno špatné v jeho životě může ona, a jeho výbuch vzteku ji nakonec dožene k slzám.

Annin manžel Viktor je protagonistův dlouholetý přítel. V každé situaci se zachová správně a vždy je zdvořilý. S protagonistou vzpomíná na společné známé a večírky, kterých se zúčastnili. Až do chvíle, kdy dochází k záchvatu zuřivosti, ale nepozoruje, že by s protagonistou bylo něco v nepořádku. I poté se zachová slušně a přemlouvá ho, aby u nich zůstal do rána.

Závěrečná povídka je jediným textem souboru, ve kterém nedominuje prostředí Malé Strany. Příběh sice začíná v nejmenované pražské hospodě, většina vyprávění se ale odehrává v Roudnici. Topol nikde nespecifikuje, zdali se jedná o Roudnici nad Labem nebo o Roudnici u Hradce Králové – vzhledem k tomu, že se protagonista s Annou jde projít k Labi a zmiňuje budovu bývalého Arcibiskupského paláce, jednoznačně se jedná o Roudnici nad Labem. Pro vyznění textu jsou důležité dvě bezejmenné hospody – jedna v Praze a druhá v Roudnici. Povídka začíná v pražské hospodě a také tam končí, takže funguje také jako kompoziční rámeček. Zakouřené hospodské kulisy čtvrté cenové skupiny jsou jakýmsi odrazem protagonistova rozpadlého nitra. Podzimní čas, ve kterém se příběh odehrává, není blíže specifikován – pro samotné vyprávění není důležitý.

Jazyk, který vypravěč používá, je po většinu příběhu spisovný, veškeré dialogy jsou ale vedeny v nespisovné češtině. Časté jsou vulgarismy, především v Ladislavově vyprávění (*sračky, hovno, polib si prdel*), a jazykové jevy typické pro středočeskou nářeční skupinu – vkládání protetického -v (*vodprejskni, jde vo to, vobnažený*) či diftongizace *y* » *ej* (*skvělej, blbej, nějakej*). Častá jsou také přirovnání (*kelímek se nafoukl jako pivní pupek, budeš se trást jako pes, v ústech jsem měl jak v kanále*). Výraznou jazykovou složkou jsou apoziopese v přímé řeči, a to především při telefonátu protagonisty a Anny. Zvýrazňují nejistotu jejich přátelství, jejich neuzavřenou minulost. „ – No... že teď hodně piješ, rádíš, holky... Prej to vedeš... – Cože? To jsou blbosti. Řádím stejně, jako jsem řádl s tebou... – Ale ty holky...? Ale to je fuk, to jsou drby, co se tak o vás v Praze doslechnu... Znáš to... – Znam...“⁹¹

⁹¹ TOPOL, Filip. *Jako pes*. Vyd. 1. Praha: Revolver revue, 2013, s. 41.

4.4.4 Interpretace titulu povídkového souboru

V závěru se nabízí otázka, proč Topol vybral pro povídku a nakonec i celý soubor právě tento název. Jak jsme již zmiňovali, mohlo by se jednat jen o prostý odkaz na Kafkovu poetiku. Označení „jako pes“ ale na začátku vyprávění používá Ladislav, když očerňuje protagonistův způsob života. Tvrdí, že se hrdina musí třást jako pes, dotknout se úplného dna, aby se mohl odrazit k lepším zítřkům. Pomyslného dna se dotkne ve chvíli, kdy se naprosto zostudí před svou dávnou láskou Annou, doslova se před ní třese vzteky – jako pes. Jestli je pro něj tato trapná situace odrazový můstek do lepšího života, se již nedozvídáme. Troufáme si ovšem tvrdit, že pravděpodobně ne, jelikož své vyprávění opět končí v hospodě se sklenkou fernetu. Dalším důvodem, proč Topol pro soubor zvolil zrovna tento titul, může být odkaz na jeho milovaného Mozarta. Jak ve své recenzi připomněla Zuzana Kůrová, na Mozartově pohřbu šel za jeho rakví pouze pes.⁹² Autor tedy může zvoleným titulem vyjadřovat také osobní oddanost svému největšímu hudebnímu vzoru. Také se ale může jednat o odkaz na (tehdy již existující) Psí vojáky.

⁹² KŮROVÁ, Zuzana. Filip Topol: Jako pes. *Literarni.cz* [online]. 2013 [cit. 28-03-2017]. Dostupné z: http://www.literarni.cz/rubriky/recenze/proza/filip-topol-jako-pes_9888.html#.WNp7hzuLQ2z.

Závěr

Stanoveným cílem bakalářské práce byla primárně analýza a interpretace novel a povídek Filipa Topola. Sekundární snahou bylo charakterizovat autorovo postavení na české umělecké scéně.

Aby práce byla komplexní, nejprve jsme nastínili rodinné umělecké zázemí Filipa Topola. Poté jsme přešli k reflexi autorova života. Nemohli jsme opomenout jeho působení v hudební skupině Psí vojáci ani jeho literární počátky v okruhu tzv. druhé generace undergroundu. Již v básnických a prozaických textech z 80. let můžeme rozpoznat Topolův velký literární talent.

Topol své písňové texty označoval za jakýsi zašifrovaný deník a na jeho prozaické texty můžeme nahlížet podobně. Jsou do značné míry autobiografické (biografické), za literárními postavami se skrývá sám autor nebo jeho přátelé či známí. Nicméně u novely *Mně 13*, v níž vystupuje kolem padesáti postav, autor nikdy neupřesnil jejich reálné předobrazy.

Z analýzy jednotlivých próz vyplývá, že jejich téma i forma se měnily v závislosti na vývoji autorových životních i tvůrčích zkušeností. V prvním prozaickém textu z roku 1979, novele *Mně 13*, je hlavním tématem syrová reflexe bujarých večírků, prvních lásek a alkoholického opojení. Povídky *Na zdraví*, *Den a noc* a *Jako pes* z 80. let představují protagonistu, který si začíná uvědomovat tíhu života a složitost mezilidských vztahů. Zároveň se snaží uniknout svému svědomí, odpovědnosti za své činy. Objevují se zde úvahy o smrti, marnosti a bezvýchodnosti života, protagonistovou jedinou radostí a jistotou je jeho Potřeba cvičit – potřeba hrát na klavír či varhany, komponovat a psát nové písňové texty. Přímočarost a syrovost prvních textů postupně nahrazují poetická obrazná pojmenování. Zásadní proměna nastává v novele *Karla Klenotníka cesta na Korsiku*. Topolův hrdina se zde proměňuje z rozervaného bohéma na dospělého muže, který se snaží ve svém životě najít vyrovnanost a uklidnění – a nakonec je nachází. Začne se na svou minulost dívat s odstupem a smiřuje se sám se sebou. Jako vyrovnaný se nám autorův protagonista představuje i v posledním textu *Zápisky milencovy*, který se blíží básni v próze.

Vzhledem k tomu, že těchto šest krátkých textů vznikalo během dvaceti pěti let, můžeme zároveň sledovat také proměnu doby a společnosti – v prvních textech Topol zobrazuje normalizaci a její negativní dopad na dospívající generaci,

v pozdějších pracích zachycuje nové možnosti, které společnost získává po pádu totalitního systému. Mezi jednotlivými prózami tedy můžeme sledovat určitý vývoj.

V případě, že máme identifikovat Topolovu pozici v kontextu české literatury, nabízí se zařazení mezi autory publikující v *Revolver Revue*, tedy autory tzv. druhé generace undergroundu. Jak jsme v práci uvedli, jedná se o generaci, která nikdy nevystoupila se společným programem či manifestem, ale spojovala je určitá expresivita projevu a inspirace Skupinou 42, beat generation a prokletými básníky. Po roce 1989, a především pak od začátku nového tisíciletí, se Topol věnoval v první řadě písňovým textům a jeho všestranné umělecké nadání se realizovalo převážně v hudbě. Jeho literární dílo bývá v kontextu současné české literatury spíše přehlíženo – jak bylo v naší práci zmíněno, větší pozornosti se v odborných publikacích dostalo pouze novele *Karla Klenotníka cesta na Korsiku*. Jak však podotýká Viktor Karlík, Topolovo literární dílo je stále živé a dokazuje, že v každé době lze žít, myslet a tvořit svobodně.⁹³ Proto by si jistě zasloužilo souborné vydání všech prozaických, básnických, písňových i dramatických textů, které by navíc dosvědčilo, jak výjimečným a mnohostranným talentem Filip Topol byl.

⁹³ KARLÍK, Viktor. Mám tu čest (řeč nad rakví Filipa Topola). *Revolver Revue*. 2013, roč. 28, č. 92, s. 208.

Summary

The primary aim of this thesis was an analysis and interpretation of novellas and short stories by Filip Topol. The secondary aim was to characterise the position of the author at the Czech artistic scene.

To have a complex thesis, first we have outlined the literary background of his family. After that we have come to the reflection of the author's life. We could not forget his activity in an iconic music group Psí vojáci, or his literary beginnings at so called "second generation of underground". In his lyrical texts and the prose from 80's we can already recognise Topol's great literary gift.

Topol called his texts a sort of an encrypted diary – we can look at his prose similarly. It is mostly autobiographical and there is the author himself or his friends hidden behind the literary characters. For example in novella *Mně 13*, in which appear about 50 characters under different names, has the author never revealed, who is under which pseudonym.

The analysis of the individual pieces of prose shows, that their topics or a literary form is not unified – they have been changing over time together with the author. The main topic of his first prose *Mně 13* is the reflection of wild parties, first loves and alcohol intoxication. The short stories *Na zdraví*, *Den a noc* and *Jakopeš* from the 80's introduce the protagonist, who starts to realize the burden of life and the complicated interpersonal relationships. In the meantime he tries to get over his guilty conscience and run away from the responsibility of his acts. There is a reflection on death, vanity and hopelessness of life. His only joy and certainty is his Urge to practice – urge to play the piano or organ, to compose and write new song lyrics. Explicitness and crudeness of the first texts are gradually substituted for poetic metaphors. The fundamental change occurs in a novella *Karla Klenotníka cesta na Korsiku*. Topol's character changes from a tormented bohemian to a grown man, who tries to find a balance and reassurance – and finally he finds it. He starts to look at his past with hindsight and reconciles with himself. The protagonist seems stable in his last text, *Zápisky milencovy*, which is very close to a prose poem.

In view of the fact, that these six short stories had been written in 25 years, we can also observe the change in the era and the society. In his early texts Topol

depicts the process of the socialist normalization and its negative impact on the generation of young people, while in his later work explores variety of new opportunities that arise for society after the fall of regime.

In the context of Czech literature, Topol can be ranked among the authors who published in the *Revolver Revue*, i.e. those of the so-called second generation of underground. As stated in the presented work, this generation never came up with a common program or a manifesto, but a certain expressivity of expression and inspiration can be associated with Group 42, the Beat generation and the Cursed Poets. After 1989, especially after the beginning of the new millennium, Topol devoted his work primarily to song lyrics and his versatile artistic talents found its expression mainly in music. In spite of that, Topol's complete literary work would certainly deserve to be published. As Viktor Karlík points out, it is still alive and proves that you can live, think, and create freely at all times. The complete edition of his prose, poetry, song lyrics, and dramatic texts would prove how exceptional and versatile talent Filip Topol was.

Anotace

Jméno a příjmení autora: Tereza Roháčová

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky Filozofické fakulty UP v Olomouci

Název práce: Prozaická tvorba Filipa Topola

Vedoucí práce: prof. PhDr. Lubomír Machala, CSc.

Počet znaků: 94 510

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 47

Klíčová slova: Filip Topol, povídky, novely, Karla Klenotníka cesta na Korsiku, *Mně 13*, *Zápisky milencovi*, *Tři novely*, *Jako pes*, *Psí vojáci*, druhá generace undergroundu

Stěžejním tématem bakalářské práce je analýza a interpretace novel a povídek Filipa Topola, konkrétně próz *Mně 13*, *Karla Klenotníka cesta na Korsiku*, *Zápisky milencovy* a povídkového souboru *Jako pes*. Dalším aspektem, na který se práce zaměřuje, je reflexe osobnosti Filipa Topola na české kulturní scéně – zaznamenává jeho působení v tzv. druhé generaci undergroundu na přelomu 70. a 80. let minulého století a působení v hudební skupině *Psí vojáci*.

The main topic of this bachelor thesis is the analysis and interpretation of Filip Topol's novellas and short stories, namely *Mně 13*, *Karla Klenotníka cesta na Korsiku*, *Zápisky milencovy* and prozaic set *Jako pes*. The next aspect, on which is this bachelor thesis focused, is the reflection of Filip's Topol character on the Czech culture scene – notices his impact in so-called second generation of czech underground in late 70's and 80's of the last century and his influence in the band *Psí vojáci*.

Seznam použité literatury

Primární literatura

TOPOL, Filip. *Jako pes: (povídky)*. Vyd. 1. Praha: Revolver revue, 2013, 56 s. Revolver Revue; sv. 70.

TOPOL, Filip. *Karla Klenotníka cesta na Korsiku*. Vyd. 1. Praha: Maťa, 1999, 72 s.

TOPOL, Filip. *Mně 13: (život v Praze)*. Vyd. 1. Praha: Maťa, 1994, 60 s.

TOPOL, Filip. *Tři novely*. Vyd. 2. Praha: Maťa, 2006, 96 s. Česká radost; sv. 49.

Sekundární literatura

BENEŠ, Jan. Topolovi. *Instinkt*. 2003, roč. 2, č. 4, s. 34–39.

BEZR, Ondřej. Návody na život nikomu nedávám. *Rock & pop*. 2001, roč. 12, č. 11, s. 46–48.

BLÁHOVÁ, Kateřina. Filip Topol: Karla Klenotníka cesta na Korsiku. In: HRUŠKA, Petr a kol. *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008, s. 514–519.

BLOEM, Filip. Poslední rozhovor s Filipem Topolem. *Revolver Revue*. 2014, roč. 29, č. 95, s. 99–102.

BRABEC, Jiří, GRUŠA, Jiří, HÁJEK, Igor, LOPATKA, Jan a KABEŠ, Petr. *Slovník zakázaných autorů: 1948–1980*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991, 541 s.

CERMANOVÁ, Anna. V temných vodách pod hladinu nevidíš. Leccos nečekaného vyplave. *Tvar*. 2007, roč. 18, č. 2.

DOKULIL, Miloš. *Mluvnice češtiny. 1, Fonetika, fonologie, morfonologie a morfemika, tvoření slov*. 1. vyd. Praha: Academia, 1986. 566 s.

DRDA, Adam. Spousta práce na sobě, ale uprostřed močálu. *Revolver Revue*. 2014, roč. 29, s. 91–97.

- HAMAN, Aleš. Prozaický klenot o novém Vilémovi. *Nové knihy*. 1999, roč. 39, č. 32., s. 1,4.
- HANUŠOVÁ, Pavla. „Zápisky milencovy“ Filipa Topola. *Lidové noviny*. 2004, roč. 17. č. 39, s. 8.
- HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2001. 865 s.
- CHUCHMA, Josef. Cesta romantika Filipa Topola do vlastních hlubin. *Mladá fronta dnes*. 1999, roč. 10, č. 122, s. 19.
- JIROUS, Ivan Martin. Český underground – geneze a přítomnost hnutí. In: KARLÍK, Viktor a kol. *Viktor Karlík: podzemní práce: (zpětný deník) = underground work: (retroactive diary)*. Vyd. 1. Praha: Revolver Revue, 2012. s. 232.
- KARLÍK, Viktor. Mám tu čest (řeč nad rakví Filipa Topola). *Revolver revue*. 2013, roč. 28, č. 92, s. 207–208.
- KARLÍK, Viktor a kol. *Viktor Karlík: podzemní práce: (zpětný deník) = underground work: (retroactive diary)*. Vyd. 1. Praha: Revolver Revue, 2012. 358 s. Revolver Revue; sv. 59.
- KOTEK, Petr. Co teď s undergroundem? *Reflex*. 1990, roč. 1, č. 12, s. 40.
- LINDAUR, Vojtěch. Cause Filip Topol. *Reflex*. 2011, roč. 22, č. 38, s. 66–69.
- MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště: bilance polistopadové prózy*. Praha: Brána, 2001, 241 s.
- MACHALA, Lubomír a kol. *Panorama české literatury 1*. Praha: Knižní klub, 2015, 608 s.
- MACHALA, Lubomír a kol. *Panorama české literatury 2*. Praha: Knižní klub, 2015, 304 s.
- MACHOVEC, Martin. Podzemí a underground: postavení undergroundové komunity v české společnosti 70. a 80. let a specifické hodnoty undergroundové kultury. *Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů*. 2015, č. 1, s. 4–13.
- NEZBEDA, Ondřej. Naděje je v tom, že žijeme. *Host*. 2017, roč. XXXIII, č. 5, s. 10–15.

- PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jiloviště: Mercury Music & Entertainment, 2007, 346 s.
- PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura v kontextech: 1918-1945*. Praha: Torst, 2010, 1390 s.
- RUDIŠ, Jaroslav. Filip Topol: ...si nemám na co stěžovat. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 257
- TOMÁŠ, Filip. Křehký klid Karla Klenotníka. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 137.
- TOPOL, Filip. *Angus Burge*. Praha: Knihovna Václava Havla, o.p.s., 2015. 11 nečíslovaných stran.
- TOPOL, Filip. *Sakramiláčku; Střepy*. Vyd. 1. Praha: Maťa, 2014. 89 s. Bouře; sv. 12.
- TOPOL, Filip a RIEDEL, Jaroslav, ed. *Národ psích vojáků*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Maťa, 2004. 439 s. Poe'r'zie sv. 11
- VAJCHAR, Marek, ed. *U nás ve sklepě: antologie poesie druhé generace undergroundu*. Vyd. 1. Praha: Revolver Revue, 2013. 259 s. Revolver Revue; sv. 73.
- VALENTOVÁ, Kateřina. Když mu bylo třináct. *Labyrint revue*. 1994, č. 7, s. 16.

Internetové zdroje

- FALTÝNEK, Vilém. Filip Topol zamilovaný do zimy. *Český rozhlas* [online]. 2005 [cit. 14-03-2017]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/knihy/filip-topol-zamilovany-do-zimy>.
- HARTMAN, Ivan. Vyšly Topolovy povídky malostranské. Psí voják v nich vyslal do světa své dvojníky. *Hospodářské noviny* [online]. 21-07-2013 [cit. 29-03-2017]. Dostupné z: <http://art.ihned.cz/knihy/c1-60286270-filip-topol-jako-pes-recenze>
- KITTLOVÁ, Markéta. Topol, Filip: Jako pes. *iLiteratura.cz* [online]. 05-07-2013 [cit. 15-03-2017]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/31805/topol-filip-jako-pes>

KŮROVÁ, Zuzana. Filip Topol: Jako pes. *Literarni.cz* [online]. 10-12-2013 [cit. 28-03-2017]. Dostupné z: http://www.literarni.cz/rubriky/recenze/proza/filip-topol-jako-pes_9888.html#.WNp7hzuLQ2z.

MAZÁČOVÁ, Petra. Jako pes: poslední zavytí Psího vojáka Filipa Topola. *Beinmag.com* [online]. 01-07-2013 [cit. 18-03-2017]. Dostupné z: <http://www.beinmag.com/cs/article/jako-pes-posledni-zavyti-psiho-vojaka-filipa-topola>.

MIKOVÁ, Kamila, WIENDL, Jan, KUDLOVÁ, Klára a MALÁ, Zuzana. Jáchym Topol. In: *Slovník české literatury po roce 1845* [online]. Praha: ÚČL AV ČR, 1998, 10-01-2010 [cit. 05-04-2017]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=881>.

Psí vojáci. *Česká televize* [online]. 1998 [cit. 05-04-2017]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/kapely/2693-psi-vojaci/>.

RATHOUSKÁ, Kateřina. Filip Topol – "Psí voják": Vzpomínka na zpěváka, pianistu, textaře, skladatele a spisovatele, který zemřel... In: *Čajovna* [rozhlásový pořad]. ČRo 3 – Vltava, 25. 6. 2013 19:00. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/cajovna/aktualne/_zprava/1228152.

ŠPIČÁK, Jiří. Jako pes: Topolova procházka s Potřebou pít. *Rozhlas.cz* [online]. 25-07-2013 [cit. 19-03-2017]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiowave/kultura/_zprava/jako-pes-topolova-prochazka-s-potrebou-pit--1238532.

ŠTOLBA, Jan. S elegancí nepřipadného hosta – literární zápisník. *Advojka.cz* [online]. 2013 [cit. 15-03-2017]. Dostupné z: <http://www.advojka.cz/archiv/2013/16/s-eleganci-nepripadneho-hosta-literarni-zapisnik>

Dokumentární filmy

Takovej barevnej vocas letící komety [dokumentární film]. Scénář a režie Václav KUČERA. Česko, 2015.

Fenomén Underground, 2014. 37. díl. Druhá generace undergroundu [epizoda z televizního dokumentu]. Režie Jana Chytilová. ČT1 05-06-2015. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/414235100221003-druha-generace-undergroundu/video/>